

КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ТАРАСА
ШЕВЧЕНКА
ЕКОНОМІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА ЕКОНОМІЧНОЇ ТЕОРІЇ, МАКРО- І МІКРОЕКОНОМІКИ

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА МАГІСТРА

на тему:

**РОЗВИТОК РИНКУ ОБ'ЄКТІВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ
В УМОВАХ ПОСТІНДУСТРІАЛЬНОЇ
ТРАНСФОРМАЦІЇ ЕКОНОМІКИ**

студентки 2-го курсу магістратури
денної форми навчання
спеціальності 051 Економіка
освітньо-наукової програми
«Економіка та економічна політика»
Курбанової Владислави Олексіївни

Науковий керівник д.е.н., професор
Вірченко Володимир Віталійович

Засвідчую, що в цій кваліфікаційній роботі немає запозичень із праць інших авторів без відповідних посилань

Студентка _____

(підпис)

Роботу допущено до захисту в Екзаменаційній комісії рішенням кафедри економічної теорії, макро- і мікроекономіки від «12» травня 2023 року, протокол № 11

Київ – 2023

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ РИНКУ ОБ’ЄКТІВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ	7
1.1. Сутність і роль інтелектуальної власності в постіндустріальній економіці.....	7
1.2. Економічні функції та структура ринку об’єктів інтелектуальної власності	18
1.3. Механізм ціноутворення на ринку об’єктів інтелектуальної власності ...	23
Висновки до розділу 1.....	30
РОЗДІЛ 2. ГЛОБАЛЬНІ ТРЕНДИ РОЗВИТКУ РИНКУ ОБ’ЄКТІВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ В ПОСТІНДУСТРІАЛЬНІЙ ЕКОНОМІЦІ.....	32
2.1.Інституційно-правове регулювання ринку об’єктів інтелектуальної власності в глобальному економічному середовищі.....	32
2.2.Аналіз динаміки та тенденцій розвитку ринку об’єктів інтелектуальної власності в умовах постіндустріальної трансформації економіки	38
2.3. Суперечності розвитку ринку об’єктів інтелектуальної власності	48
Висновки до розділу 2.....	54
РОЗДІЛ 3. НАПРЯМИ РОЗВИТКУ УКРАЇНСЬКОГО РИНКУ ОБ’ЄКТІВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ В УМОВАХ ПОСТІНДУСТРІАЛЬНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ.....	56
3.1.Сучасний стан та проблеми розвитку ринку об’єктів інтелектуальної власності в Україні.....	56
3.2. Стратегічні пріоритети розвитку ринку об’єктів інтелектуальної власності в контексті постіндустріальної трансформації економіки України	62
Висновки до розділу 3.....	71
ВИСНОВКИ	73
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	78
ДОДАТКИ	86

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Постіндустріальна економіка, як поняття, що виникло у середині ХХ ст., протягом довгого часу була прерогативою наукових та експертних кіл, однак неймовірно швидкі темпи глобалізації практично визначили зазначений технологічний уклад як даність сучасного етапу розвитку людства.

В умовах становлення постіндустріального суспільства та нової економіки вкрай важливу роль відіграє інтелектуальна діяльність, яка виступає визначальним чинником поступального розвитку людської цивілізації, в результаті якої створюється інтелектуальний продукт, що за своєю природою є об'єктом інтелектуальної власності. В більшості країн світу роль інтелектуальної власності постійно зростає, вона стала надзвичайно важливою для розвитку економіки та соціальної сфери держави, адже впровадження її результатів дозволяє значним чином підвищити інноваційність та конкурентоспроможність товарів та послуг, призводить до зростання рівня розвитку усіх сфер суспільства. Завдяки цьому, тема магістерської кваліфікаційної роботи набуває особливої актуальності.

Концепція постіндустріального розвитку суспільства бере свої витoki з 60-х років минулого століття. Теоретичні та практичні аспекти постіндустріальної економіки та відносин в сфері інтелектуальної власності були предметом дослідження багатьох науковців, зокрема серед зарубіжних варто назвати: А. Куварасвами, Д. Белла, О. Тофлера, П. Друкера, М. Кастельса, І. Масуда, Д. Лайона; серед українських - В. Базилевича, В. Вірченка, Ю. Зайцева, О. Власюка, А. Гальчинського, О. Коваленко, В. Василенка, В. Гейця, Л. Лебедевої, Д. Лук'яненка, В. Тарасевича, Л. Федулової, В. Цимбалюк, В. Семиноженка, А. Чухна та багатьох інших. В той же час, незважаючи на численність досліджень у даній сфері, варто відзначити недостатню увагу, яка приділяється вивченню розвитку ринку

об'єктів інтелектуальної власності в умовах постіндустріальної економіки, що у підсумку обумовило вибір мети та завдань дослідження.

Метою магістерської роботи є комплексне дослідження природи, специфіки, структури, економічних функцій ринку об'єктів інтелектуальної власності та розробка практичних рекомендацій стосовно пріоритетних напрямів розбудови національного ринку об'єктів інтелектуальної власності України. Відповідно до зазначеної мети було визначено наступні **завдання дослідження**:

- проаналізувати сутність і роль інтелектуальної власності в постіндустріальній економіці;
- визначити економічні функції та структуру ринку об'єктів інтелектуальної власності;
- дослідити сутність та принципи ціноутворення на ринку об'єктів інтелектуальної власності;
- проаналізувати особливості інституційно-правове регулювання ринку об'єктів інтелектуальної власності в глобальному економічному середовищі;
- охарактеризувати динаміку та тенденції розвитку ринку об'єктів інтелектуальної власності в умовах постіндустріальних трансформацій;
- визначити суперечності розвитку ринку об'єктів інтелектуальної власності;
- дослідити сучасний стан та проблеми розвитку ринку об'єктів інтелектуальної власності в Україні;
- обґрунтувати стратегічні пріоритети розвитку ринку об'єктів інтелектуальної власності в контексті постіндустріальної трансформації економіки України.

Об'єктом дослідження виступають економічні відносини, які виникають між учасниками господарського обороту об'єктів інтелектуальної власності стосовно купівлі-продажу чи надання у користування майнових прав на результати інтелектуальної діяльності з метою впровадження їх у суспільне виробництво.

Предметом дослідження виступають основні тенденції, суперечності та інституційно-організаційні засади розвитку ринку об'єктів інтелектуальної власності в умовах постіндустріальної трансформації економіки.

Методи дослідження. В роботі були використані наступні методи: теоретичного узагальнення, синтезу, аналізу і порівняння, що дозволило ґрунтовним чином вивчити понятійний апарат у сфері постіндустріальної економіки та інтелектуальної власності; за допомогою методу групування були визначені специфічні риси та загальні ознаки інтелектуальної власності в умовах постіндустріальної трансформації економіки, її складові; метод статистичного аналізу дозволив проаналізувати показники стану розвитку ринку об'єктів інтелектуальної власності в динаміці, з'ясувати відхилення від попередніх років, табличний та графічний метод використовувалися для наочності даних та можливості представити показники динаміки.

Інформаційна база дослідження. В її якості виступають результати досліджень вітчизняних і зарубіжних вчених, які вивчали дане питання, навчальні посібники, матеріали періодичних видань, статті, статистичні дані, інформаційні ресурси мережі Інтернет.

Апробація результатів дослідження. За результатами дослідження була опублікована наукова стаття в електронному журналі «Економіка та суспільство» та тези «Сучасні тенденції розвитку відносин інтелектуальної власності» у збірнику конференції «Шевченківська весна» 2023.

Практичне значення і новизна результатів дослідження. Практичне значення та наукова новизна отриманих результатів, теоретичних положень, висновків та пропозицій, які були сформульовані в рамках кваліфікаційної роботи, полягають у розробці на їх основі практичних рекомендацій щодо розвитку ринку інтелектуальної власності в Україні в умовах постіндустріальних трансформацій, а також підвищення ефективності державної політики в галузі регулювання відносин інтелектуальної власності.

Результати дослідження розвитку ринку об'єктів інтелектуальної власності в умовах постіндустріальної трансформації економіки можуть бути

використані в процесі удосконалення механізму нормативно-правового регулювання відносин інтелектуальної власності в Україні, подальших дослідженнях даної проблематики та в навчальному процесі.

Структура роботи. Магістерська кваліфікаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків та пропозицій, списку використаних джерел і додатків. Обсяг випускної кваліфікаційної роботи становить 89 сторінок. Робота містить 17 таблиць, 23 рисунки, 3 додатки, використано 83 літературні джерела.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ РИНКУ ОБ'ЄКТІВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

1.1. Сутність і роль інтелектуальної власності в постіндустріальній економіці

Поняття інтелектуальної власності було вперше вжите у Конвенції про заснування Всесвітньої організації інтелектуальної власності (ВОІВ), згідно з якою інтелектуальна власність є закріпленими законом права, що являються результатом інтелектуальної діяльності в науковій, промисловій, літературній і художніх галузях [21].

Цивільний кодекс України визначає інтелектуальну власність як право особи на результат інтелектуальної творчої діяльності чи на інший об'єкт права інтелектуальної власності, що визначений законодавством, у виробничій, науковій, літературній, мистецькій та художній сферах [65].

Відзначимо, що дані поняття є суто юридичними та пов'язують інтелектуальну власність з правами на результати інтелектуальної діяльності індивіда, проте трактування інтелектуальної власності з боку юридичної сторони призводить до суттєвого звуження його змісту, висвітлює, в першу чергу, матеріальну форму вираження конкретної ідеї та не має основного значення для виявлення її суті як економічної категорії.

В науковій літературі присутня неоднозначність думок стосовно визначення сутності інтелектуальної власності (табл.1.1).

Дослідивши наведені вище визначення, в цілях подальшого дослідження будемо розуміти інтелектуальну власність як результати інтелектуальної діяльності, авторство яких закріплене на юридичному рівні, отже вона відображає відносини правового та економічного характеру стосовно процесу створення, використання і комерціалізації результатів інтелектуальної діяльності людини.

Таблиця 1.1

Трактування сутності інтелектуальної власності в науковій літературі

Автор	Сутність
В.Д.Базилевич	«Інтелектуальна власність - власність на результати інтелектуальної/розумової діяльності, які відповідають критеріям чинного законодавства і мають правову охорону» [2].
Л.С. Шевченко, О.А. Гриценко, Т.М. Камінська	«Інтелектуальна власність – це сукупність відносин привласнення – відчуження знань, що здійснюються між їх творцем (творцями) та користувачем (користувачами) з приводу їх продукування, передачі/залучення, обміну, поширення, трансформації, накопичення та ін.» [16].
П.Г.Перерва	«Інтелектуальна власність – це система взаємовідносин створення об'єкту науково-технічної діяльності або літературно-мистецької творчості, вираженому в матеріальній або оцифрованій, електронній формі, юридичного захисту закріплених законом прав на результати інтелектуальної/розумової діяльності, які відповідають критеріям чинного законодавства та економічної комерціалізації створених об'єктів, котрі відповідають вимогам ринку та/або потребам споживачів» [47].
Ястремська О. О.	«Інтелектуальна власність – закріплені на законодавчому рівні права на результати інтелектуальної діяльності у виробничій, науковій, літературній і художній сферах» [71].

Джерело: побудовано автором на підставі літературних джерел

Таким чином, ми вважаємо за доцільне використовувати комплексний підхід до визначення поняття «інтелектуальна власність», який заснований на поєднанні юридичної та економічної складової, тобто з юридичного погляду, інтелектуальна власність – це сукупність відносин щодо володіння, користування та розпорядження продуктами людської інтелектуальної праці в різних галузях науково-технічної та мистецької діяльності, а з економічного погляду – це сукупність результатів інтелектуальної діяльності, які можуть генерувати додану вартість, і стосовно використання яких виникають відносини володіння та розпорядження.

В межах даного дослідження потрібно розглянути поняття постіндустріальної економіки. Аналіз наукової літератури надав змогу нам з'ясувати, що більшість наукових досліджень містить положення про те, що в науковий обіг термін «постіндустріалізм» був введений у ХХ ст. А.

Кумарасвами (італійський вчений), який здійснював ґрунтовне дослідження доіндустріального розвитку азійських країн [67].

Продовження розвитку теоретичних концепцій постіндустріальної економіки відбулося у 2-й половині ХХ ст., в основу досліджень того часу була покладена технологічна складова та її вплив на економіку. Значний внесок в теорію постіндустріального суспільства було покладено Деніелом Беллом, який є автором праці “Прийдешнє постіндустріальне суспільство. Досвід соціального прогнозування” (1973 рік). Крім того, положення постіндустріалізму були обґрунтовані в працях О. Тоффлера, М. Янга, П. Дракера, Р. Хейлбронера, Р. Дарендорфа, Г. Кана та інших.

Постіндустріальна теорія розглядає суспільно-економічний розвиток на основі зростання і вдосконалення продуктивних сил, інакше кажучи, на базі технологічного способу виробництва і технологічної організації суспільного виробництва [53, с.10].

Доцільно відзначити, що постіндустріальне суспільство виникає внаслідок науково-технічної революції, що забезпечує значне зростання продуктивності праці у матеріальному виробництві, зменшення зайнятих у ньому та прискорений розвиток сфери послуг. На думку, Д. Белла основною характеристикою постіндустріального суспільства є те, що більшість працівників вже не зайняті у сільському господарстві та обробній промисловості, а зосереджені в сфері послуг [73].

Зокрема, Е.Тоффлер вважає, що індикатором змін в сучасному суспільстві виступають комунікаційні та електронні технології, він розглядає становлення нового типу суспільства з точки зору технологічної детермінованості. Він вважає постіндустріальне суспільство «третьою хвилею», а перша та друга являють собою аграрне та індустріальне суспільство, відповідно. На його думку, початок постіндустріального суспільства припадає на середину 20 ст., в той час, коли комп’ютерні технології досягли значного розвитку [78].

На сучасному етапі розвитку суспільства межі інформаційного та постіндустріального суспільства накладаються. Фактично, інформаційне суспільство є стадією постіндустріального (табл. 1.2).

Таблиця 1.2

Стадії суспільного розвитку відповідно до секторального підходу

Тип суспільства	Аграрне (до-індустріальне суспільство)	Індустріальне суспільство	Постіндустріальне суспільство		
Стадії			Суспільство послуг	Інформаційне суспільство	Суспільство знань
Домінуючі сфери діяльності	Первинний сектор (с/г та добувне виробництво)	Вторинний сектор (промислове виробництво)	Третинний сектор (виробництво послуг)	Четвертинний сектор (виробництво інформаційного продукту)	П'ятеринний сектор (виробництво знань, "духовне" виробництво)

Джерело: побудовано автором на підставі [53, с.31]

Отже, на стадії постіндустріального розвитку виникає новий основний чинник – знання та інформація, що в подальшому призвело до виникнення тлумачень нового суспільства «нової економіки», «інформаційної економіки», «економіки знань», «мережевої економіки» тощо.

Таким чином, різноманітність напрямків розвитку національної економіки в умовах постіндустріального суспільства і їх значна кількість визначень зумовлюються постійним розвитком суспільства, відповідно відбувається зміна системи і економічних, і соціальних цінностей, виникають нові засоби підтримки соціального прогресу і зростання добробуту [48, с.8].

На нашу думку, термін постіндустріальне суспільство за змістом є ширшим, тому що вказує в переважній більшості на хронологічну та технологічну послідовність розвитку суспільства, в той час як терміни «нова економіка», «інформаційна економіка», «економіка знань», «мережева економіка» вказують в більшій мірі на особливість постіндустріального суспільства, виділяючи найбільш характерні йому ознаки.

Доцільно відзначити, що в науковій літературі надається визначення переважно постіндустріального суспільства, яке ототожнюється з сутністю постіндустріальної економіки (табл.1.3).

Трактування сутності постіндустріальної економіки в науковій літературі

Автор	Визначення
Юхименко П.І.	«Постіндустріальна модель економіки - економіка, в якій в результаті НТР і значного зростання доходів населення змістився пріоритет від переважного виробництва товарів до виробництва послуг, а основними виробничими ресурсами стали інформація і знання» [70].
Чухно А.А.	«Постіндустріальна економіка – це якісно нова економіка, що базується на інформаційно-інтелектуальній технології» [68, с.276].
Степаненко С.В., Яковенко Л.І.	«Постіндустріальна економіка – це економіка, яка пройшла етап індустріалізації, живе за рахунок наукових і інформаційних ідей, а індустріальний розвиток переходить у функцію країн, що розвиваються» [53].
Пирог О.В.	«Постіндустріальна економіка – це економіка, в якій промисловість за показниками зайнятості та своєї частки в національному продукті поступається місцем сфері послуг, а сфера послуг – це переважно обробка інформації» [48, с.7].
Набатова О.О.	«Постіндустріальна економіка – це економіка високотехнічних і наукомістких сфер і виробництв, а також економіка з значним сектором послуг, через що її часто позначають як «економіка суспільства послуг» [37].

Джерело: побудовано автором на підставі літературних джерел.

Таким чином, на підставі аналізу наукових джерел та в цілях подальшого дослідження будемо розуміти постіндустріальну економіку як економіку, в якій відбулося зміщення пріоритету від виробництва товарів до виробництва послуг, а переважаючими ресурсами виробництва є знання та інформація.

Доцільно вказати, що більшість вчених відзначають, що нова економічна система базується на технічному та технологічному прогресі. Ознаками його пришвидшення виступає бурхливий розвиток, в першу чергу, інформаційних технологій, зменшення проміжку часу між винаходом нового продукту та початком його використання, а також дуже швидка зміна структури зайнятості. В якості джерела прогресивного розвитку суспільства виступають вдосконалення форм і методів виробництва, відповідно дослідники постіндустріальної економіки в центр своєї уваги ставлять виробництво, його технологічні аспекти та роль людини [54].

В працях інших науковців, в якості фундаментальної ознаки постіндустріальної економіки можна побачити зміну її галузевої структури при збереженні позицій промисловості головним сектором економіки стає сектор послуг. Як вже було зрозуміло з написаного вище, однією з основних теорій постіндустріального суспільства є трисекторна модель суспільного виробництва, відповідно до якої, в економіці виокремлюють три сектори: первинний (видобувні галузі), вторинний (обробна промисловість) та третинний (сфера послуг) [29].

Крім того, виокремлюють четвертинний сектор (торгівлю, страхування, фінанси, нерухомість) та п'ятеринний (знаннєвий). В постіндустріальній економіці галузева її структура змінюється у бік постійного збільшення частки останніх двох груп галузей, причому найбільш інтенсивно зростає зайнятість і відбуваються процеси реструктуризації робочої сили у секторах сфери послуг.

Отже, відповідно до наведених вище положень, система постіндустріального суспільства складається з двох груп (рис.1.1): первинного, вторинного і третинного секторів у формі моделі «сільське господарство – промисловість – сфера послуг», що формують класичну економіку та четвертинного (інформаційного) сектору, або ж інформаційної економіки та економіки знань, що виникають на зламі XX і XXI століть і додаються до наведеної вище моделі [38].

Відповідно до рис.1.1, до загальної структури постіндустріальної економіки, як господарської системи постіндустріального суспільства, ми можемо віднести класичну та нову економіку, які відрізняються між собою основними ресурсами, переважаючим характером діяльності та головними соціально-економічними процесами. Крім того, при виокремленні даних сегментів важливо також врахувати різницю у реалізації відносин власності в класичній і новій економіці.

Отже, для постіндустріального суспільства характерна переорієнтація виробництва із створення матеріальних благ на надання послуг та

вироблення інформації. Крім того, для постіндустріального періоду характерним є формування галузей, які поєднують форми матеріального виробництва та послуги з урахуванням використання високих технологій.

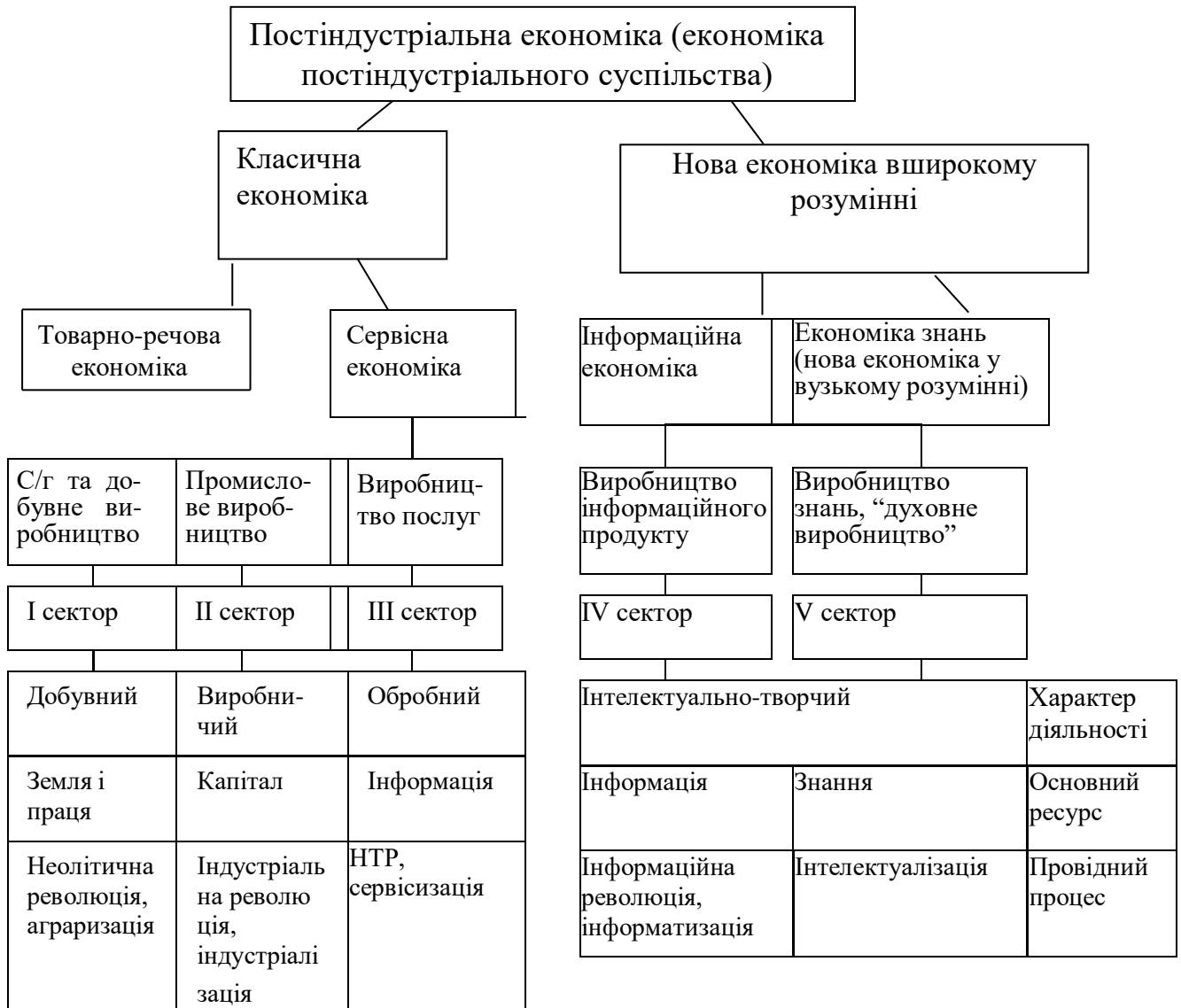

Рис. 1.1. Структура постіндустріальної економіки

Джерело: [67]

На думку П.Друкера, переважання автоматизації та інформатизації говорить про швидку заміну праці знаннями та появу нового типу висококваліфікованих працівників з дедалі більшою часткою розумової праці [13, с.80].

Таким чином, перехід до постіндустріального розвитку відбувається через перерозподіл ролей факторів виробництва. Найважливішими виробничими факторами стають знання та інформація, що у поєднанні з творчим характером діяльності зумовило трансформацію цілей суспільства та особистості: в якості мети починає виступати самоствердження через інтелектуальну діяльність і вміння користуватися знаннями.

Аналіз наукової літератури дозволив виокремити основні ознаки формування та розвитку постіндустріальної економіки (рис.1.2).

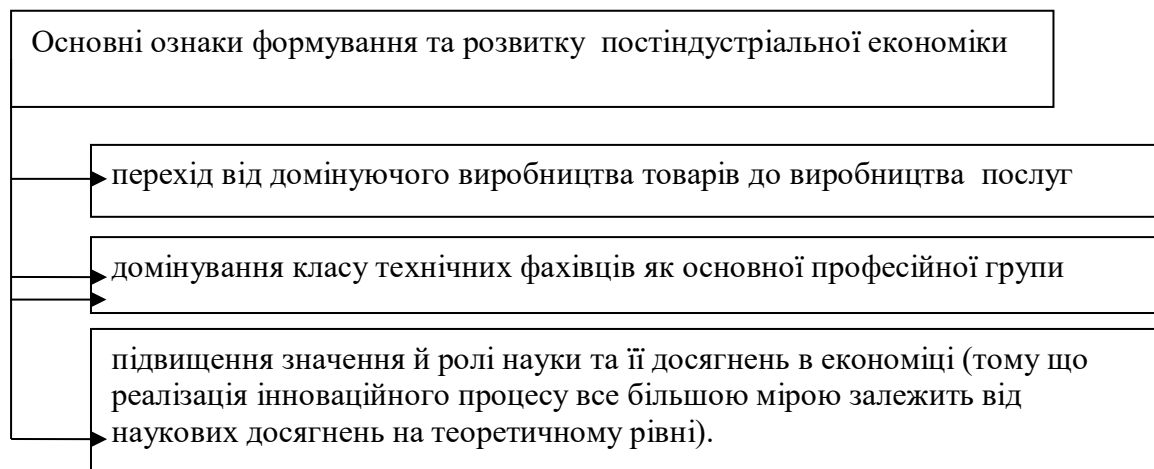

Рис.1.2. Основні ознаки формування та розвитку постіндустріальної економіки

Джерело: побудовано автором на підставі [58, 62, 67]

На підставі проведеного дослідження визначимо особливості постіндустріальної економіки, які її відрізняють від індустріальної [67]:

- сфера виробництва та нематеріальних цінностей і послуг переважає сферу виробництва товарів;
- відбувається перехід від капіталомісткого до наукомісткого типу економічного росту;
- зростають витрати на придбання інформаційних технологій та інформації в порівнянні витратами на основні засоби;
- впроваджуються нові технології, інноваційні процеси, форми управління;

- реалізуються здібності людей, розвивається освіта, наука, охорона здоров'я, що супроводжується зростанням інвестицій в знання та інтелектуальний капітал. Знання виступають джерелом та чинником розвитку економіки;

- панує ефективне, безвідходне виробництво з використанням новітніх технологій переробки вторинної сировини;

- зростає експорт патентів, творчості, продукції знань в обмін на матеріальні блага індустріальної економіки;

- підвищується оперативність управління і прийняття рішень;

- посилюється конкуренція на ринку інформаційних послуг;

- зростає роль інтелектуальної праці;

- застосовуються нові форми розрахунків та електронні платіжні системи;

- інформація передається засобами телекомунікаційних мереж;

- з'являється новий тип підприємств – віртуальні, товари та послуги існують у цифровому вигляді;

- продуктивність перебуває в залежності від використання досягнень техніки та науки, а також від якості управління та інформації;

- якість життя та перспективи соціальних змін, економічний розвиток все більше залежать від інформації та її використання,

- економіка набуває глобального характеру, при якому менеджмент, виробництво, праця, капітал долають національні кордони.

Становлення постіндустріальної економіки можна охарактеризувати змінами у продуктивних силах, трансформацією виробничих відносин, в першу чергу, відносин власності.

Головні зміни у співвідношенні власності та праці в постіндустріальному суспільстві пов'язують з інтелектуалізацією власності, тобто зростанням економічної значущості інтелектуальної власності, перетворенням її на інтелектуальний капітал та розвитком особистої власності, нової за змістом. Через перетворення знань на головний ресурс

виробництва та доступність засобів накопичення, передачі і обробки даного ресурсу працівнику, який є зайнятим у галузі інтелектуального виробництва, дана форма власності набула актуальності, зростає її роль [38].

Виникнення даного чинника виробництва, нової виробничої сили, яка знайшла свій вияв у інформаційних ресурсах суспільства та нових інформаційних технологіях, зумовила появу нового способу поєднання чинників виробництва.

На думку Никончук В.М., система власності, яка основана на відчуженні виробників від засобів виробництва та передбачає продаж та купівлю робочої сили, залишилась незмінною, тому що робітники «нової еліти», які є включеними в відносини найму, принципових відмінностей від звичайними найманими працівниками не мають [38].

В той же час, оскільки значна кількість якісних параметрів (рівень економічної свободи, характер потреб тощо) працівників, які зайняті в інформаційному виробництві, значно відрізняються від бідніших соціальних класів суспільства, тому можна зробити припущення про наявність двох способів поєднання чинників виробництва.

Цінність «нових» працівників складається не лише того, що вони мають вузькопрофільні знання та навички, а з того, що вони здатні використовувати принципово іншу продуктивну силу, яка представлена у інформаційних ресурсах суспільства та нових інформаційних технологіях. Однак, використовувати дану продуктивну силу можна тільки як власну силу, тобто зробивши її привласнення. Відповідно, в одних і тих же відносинах, індивід є і найманим працівником, і продавцем своєї індивідуальної робочої сили, і до того ж – суб'єктом привласнення якісно нової продуктивної сили.

Отже, з наведеного вище можна сказати, що умовою того, що відбудеться реалізація індивіда як найманого працівника, який здійснює відчуження власної робочої сили, все більше стає його реалізація як суб'єкта привласнення інформаційного надбання суспільства.

Нову роль людини обумовлює невідчужуваність інтелектуального капіталу: будучи суб'єктом праці вона перетворюється на суб'єкт творчості, будучи найманим працівником – на співвласника створеного продукту, інтелектуального капіталу підприємства. Відповідно, протистояння між найманим працівником, як власником робочої сили та капіталістом, як власником засобів виробництва, є властивим індустріальному суспільству, в постіндустріальному відбувається його заміщення на взаємодію між управлінцями, працівниками та підприємцями [38, с.53].

На сьогодні відбувається посилення залежності суб'єктів підприємництва від креативних працівників, залежності від спроможності робітників втілювати знання в технологічно придатну для виробництва форму, що прискорює процес створення вартості, це відбувається завдяки послабленню економічної залежності найманих робітників від капіталу, а також завдяки втраті капіталістами монополії на засоби виробництва.

В той же час, зростання рівня економічної свободи працівників досить неоднозначно співіснує зі зростанням експлуатації найманих працівників. Це виявляється у намаганні капіталу не тільки залучити робочу силу, а й використовувати як можна більше фізичних та духовних активностей робітників, використовувати їх внутрішню мотивацію; привласненні вільного часу; невідповідності рівня оплати праці за знання, як прибутку на інтелектуальний капітал працівників; застосування нових інформаційних технологій для підвищення контролю та обмеження самостійності працівників [13].

Результати проведеного аналізу засвідчили, що інтелектуальна власність відіграє важливу роль і постіндустріальній економіці: стимулює економічне зростання та прискорює науково-технічний прогрес; виконує функцію розподілення доходів між суб'єктами господарського обороту інтелектуального продукту; забезпечує інноваційну спрямованість економіки та модернізацію виробництва; формує ефективну структуру виробництва за

рахунок зниження трансакційних витрат; створює економічний базис господарської системи постіндустріального типу.

1.2. Економічні функції та структура ринку об'єктів інтелектуальної власності

Як зрозуміло з наведеного вище, в результаті цифрової трансформації економіки відбулося формування ринку об'єктів інтелектуальної власності, який, в свою чергу, запустив процес комерціалізації інтелектуальної власності. Оскільки інтелектуальна власність стала одним з найбільших економічних ресурсів та створила основу для виникнення специфічного ринку, уряди розвинутих країн світу розглядають ринок інтелектуальної власності як пріоритетний напрям розвитку.

Розглядаючи сутність ринку можемо використати одне із найбільш обґрунтованих визначень, яке було надано В.Д.Базилевичем: ринок є системою економічних відносин, які пов'язані з обміном товарів і послуг на базі використання різних форм власності, товарно-грошових і фінансово-кредитних механізмів [4, с.187].

Ринок об'єктів інтелектуальної власності виконує кілька важливих економічних функцій, зокрема заохочує інновації та творчість, стимулює конкуренцію та сприяє передачі технологій і знань. Захист прав інтелектуальної власності стимулює винахідників і творців вкладати час і ресурси у створення нових та інноваційних продуктів і процесів. Це, у свою чергу, веде до розвитку нових технологій, продуктів і послуг, що сприяє економічному зростанню та розвитку [56].

Ринок об'єктів інтелектуальної власності також сприяє конкуренції, дозволяючи багатьом сторонам використовувати та створювати існуючі об'єкти ІВ. Це сприяє інноваціям і розробці нових і вдосконалених продуктів і послуг. Можливість ліцензувати або купувати об'єкти ІВ також сприяє передачі технологій і знань між сторонами, що може призвести до подальших

інновацій та економічного зростання. Деталізоване зведення функцій ринку інтелектуальної власності представлено в табл.1.4 [62].

Таблиця 1.4

Функції ринку інтелектуальної власності

Функції ринку інтелектуальної власності	Опис, деталізація функції
Захист прав власників інтелектуальної власності	Ринок інтелектуальної власності забезпечує власникам прав на їх інтелектуальну власність захист від несанкціонованого використання, копіювання або розповсюдження їхніх творів. Це допомагає зберегти інноваційні досягнення та сприяє розвитку економіки. Захист авторських прав, патентних прав, товарних знаків, прав на промислові зразки тощо.
Відшкодування за порушення прав на інтелектуальну власність	Ринок інтелектуальної власності допомагає власникам прав на їхню інтелектуальну власність отримувати відшкодування за порушення цих прав, що відбувається через судові процедури або добровільні угоди з порушниками.
Ліцензування прав на інтелектуальну власність	Ринок інтелектуальної власності дозволяє власникам прав на їхню інтелектуальну власність ліцензувати свої права на використання своїх творів іншим компаніям або іншим особам. Це може створювати додаткові джерела доходів для власників прав.
Трансфер технологій та знань	Ринок інтелектуальної власності сприяє передачі технологій та знань від власників прав до інших компаній, що допомагає збільшити інноваційність та конкурентність економіки.
Формування ринку інтелект.власності	Ринок інтелектуальної власності допомагає створювати інноваційні товари та послуги, що збільшує конкурентоспроможність ринку та сприяє економічному розвитку.
Регулювання використання інтелектуальної власності	Ринок інтелектуальної власності регулює використання творів інтелектуальної власності та контролює правильне дотримання ліцензійних угод. Це допомагає забезпечувати рівні умови конкуренції та збереження якості виробів та послуг.
Створення нових ринків	Ринок інтелектуальної власності може створювати нові ринки для товарів та послуг, які базуються на нових технологіях, винаходах та знаннях. Це може привести до розвитку нових галузей економіки та збільшення обсягів виробництва.
Розвиток міжнародної торгівлі	Ринок інтелектуальної власності забезпечує захист прав власників інтелектуальної власності на міжнародному рівні, що сприяє розвитку міжнародної торгівлі та трансферу технологій між країнами.
Стимулювання творчості та інновацій	Ринок інтелектуальної власності стимулює творчість та інновації шляхом надання винагороди та заохочення для створення нових творів інтелектуальної власності. Винагороди від продажу прав на інтелектуальну власність, заохочення для дослідників та винахідників, стимулювання розробки нових технологій тощо.
Розвиток ринку	Ринок інтелектуальної власності допомагає створювати інноваційні товари та послуги, що збільшує конкурентоспроможність ринку та сприяє економічному розвитку. Розвиток нових галузей економіки, створення нових ринків для товарів та послуг, збільшення обсягів виробництва, створення сприятливого інвестиційного клімату.
Регулювання використання	Ринок інтелектуальної власності регулює використання творів інтелектуальної власності та контролює правильне дотримання ліцензійних угод. Це допомагає забезпечувати рівні умови конкуренції та збереження якості виробів та послуг.

Джерело: побудовано автором на підставі літературних джерел

Ринок характеризується певною структурою, а остання визначається суб'єктами та об'єктами ринкових відносин. Суб'єктами ринку є продавці і покупці. В ролі продавців та покупців виступають домогосподарства (одна особа або кілька осіб), підприємства (фірми), держава. В якості об'єктів ринку виступають товари та гроші. Товари являють собою не лише вироблену продукцію та чинники виробництва, а й послуги, ноу-хау, інформацію.

Відповідно структуру ринку інтелектуальної власності можна представити суб'єктами та об'єктами власності. В якості об'єктів інтелектуальної власності виступають створені в результаті інтелектуальної діяльності засоби задоволення потреб, які відділились від свого творця [24].

Отже, до об'єктів інтелектуальної власності можна віднести права власності на створені під час інтелектуальної творчості засоби задоволення потреб, які відділилися від того, хто їх створив [16, с.26]

У структурі ринку об'єктів інтелектуальної власності можна виділити декілька сегментів, відображення яких наведено в табл.1.5 [64].

Патентний ринок - цей сегмент включає патенти, які є виключними правами, наданими винахідникам на їхні винаходи. Ринок патентів включає компанії, які виробляють і використовують запатентовані технології, а також патентних брокерів і посередників, які сприяють купівлі та продажу патентів.

Ринок авторських прав - цей сегмент включає авторські права, які є виключними правами, наданими творцям оригінальних творів, таких як книги, музика та фільми. Ринок авторського права включає видавців, розповсюджувачів і посередників, які сприяють ліцензуванню та розповсюдженню творів, захищених авторським правом.

Ринок товарних знаків - цей сегмент включає товарні знаки, які є розпізнавальними знаками, що використовуються для ідентифікації та відмінності товарів або послуг однієї компанії від товарів або послуг іншої. Ринок торговельних марок включає компанії, які використовують і

захищають свої торговельні марки, а також брокерів торгових марок і посередників, які сприяють купівлі та продажу торгових марок.

Таблиця 1.5

Структурні сегменти ринку об'єктів інтелектуальної власності

Сегмент	Опис	Приклади
Авторське право	Відноситься до літературних, музичних, театральних, художніх творів, фотографій, комп'ютерних програм тощо.	Книги, пісні, картини, фотографії, фільми, музика, комп'ютерні програми тощо.
Патенти	Відносяться до нових винаходів та інноваційних технологій.	Медичні препарати, нові матеріали, технічні винаходи тощо.
Товарні знаки	Відносяться до унікальних торгових знаків та логотипів.	Coca-Cola, Nike, Apple, Google тощо.
Промислові зразки	Відносяться до зовнішнього вигляду виробів та їх естетичних властивостей.	Дизайнерські меблі, автомобільні деталі, прикраси тощо.
Комерційна таємниця	Відноситься до конфіденційної інформації про підприємство або його продукцію.	Рецепти продуктів, технології виробництва, патенти на винаходи, комерційні документи тощо.
Інші види	Включає інші види інтелектуальної власності, такі як географічні зазначення, топології інтегральних мікросхем, секрети виробництва та ін.	Винахідницькі свідоцтва, захист доменних імен, інтернет-домени, програмне забезпечення тощо.

Джерело: побудовано автором на підставі [16, с.26]

Ринок комерційної таємниці - цей сегмент включає комерційну таємницю, яка є конфіденційною інформацією, що забезпечує конкурентну перевагу компанії. Ринок комерційних секретів включає компанії, які розробляють і використовують комерційні секрети, а також брокерів і посередників, які сприяють купівлі та продажу комерційних секретів.

Важливо відзначити, що творчі результати інтелектуальної діяльності вміщують широке коло результатів людської діяльності, проте не всі вони можуть бути визначені об'єктами інтелектуальної власності через обмежувальні причини, які пов'язані з тим, що:

- 1) у власності не можуть перебувати тексти судових, адміністративних та законодавчих документів; символи держави тощо;
- 2) існує високий рівень витрат верифікації суб'єкта права

інтелектуальної власності;

3) наявні спеціальні виключення певних результатів інтелектуальної творчої діяльності з сфери дії тих або інших правових інститутів методами прямої вказівки на це у окремих правових нормах.

Незважаючи на те, що об'єктам прав інтелектуальної власності характерні свої специфічні ознаки і характеристики, їх поєднують спільні сутнісні ознаки.

Характеристика об'єктів права інтелектуальної власності наведена на рис.1.4.

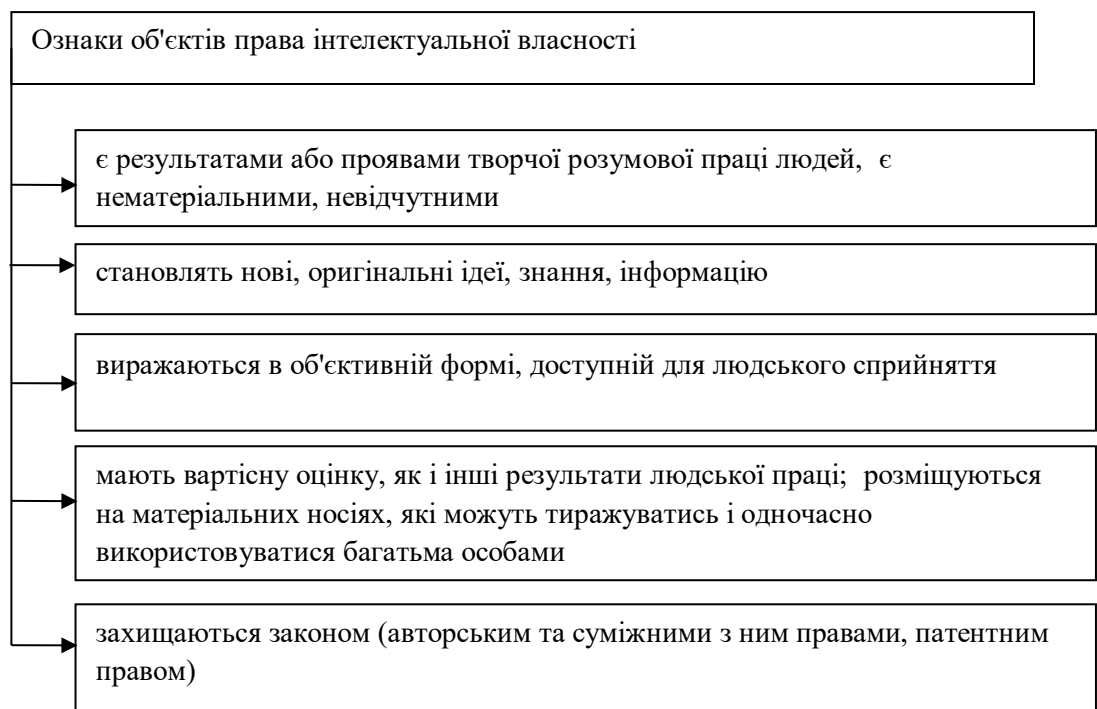

Рис.1.4. Ознаки об'єктів права інтелектуальної власності

Джерело: розроблено автором на підставі [16, с.26]

В якості суб'єктів ринку інтелектуальної власності виступають: творчі інтелектуального продукту, первинні правонабувачі, правонаступники, посередники та довірені особи, органи державної влади.

Підсумовуючи, можна сказати, що ринок об'єктів інтелектуальної власності є складною та динамічною системою з багатьма учасниками та специфічними особливостями. Ринок ділиться на кілька сегментів, кожен зі

своїми особливостями і методами отримання прибутку. Незважаючи на виклики, пов'язані з високими транзакційними витратами, невизначеністю, юридичною складністю, глобальністю та крадіжкою інтелектуальної власності, ринок об'єктів інтелектуальної власності продовжує зростати та розвиватися разом із появою нових технологій та інновацій.

1.3. Механізм ціноутворення на ринку об'єктів інтелектуальної власності

Ринкове ціноутворення є складним механізмом економічного впливу суб'єктів ринку (продавців, покупців) з метою формування ціни продукту, що враховує їхні інтереси та цілі [4].

Функціонування механізму ринкового ціноутворення зумовлюється наступними принципами: вільне волевиявлення продавців і покупців товарів; поєднання інтересів всіх учасників ринку; одночасність взаємодії елементів ринкового механізму, зокрема попиту і пропозиції, під час ціноутворення; доповнення ринкового саморегулювання цін регулюючим впливом держави засобами нормативно-правового забезпечення ціноутворення.

В основу формування цінової політики покладено конкретну мету діяльності – отримання прибутку. Дана стратегія полягає в тому, що суб'єкт господарювання має своєю метою отримати прибуток з кожної одиниці товару. Іноді, при формуванні цінової політики може використовуватися стратегія низьких цін (проникнення на ринок), за якої суб'єкт господарювання орієнтований на формування прибутку шляхом більших об'ємів реалізації продукції з використанням низьких цін з поступовим їх підвищенням.

Процес ціноутворення полягає у проходженні наступних етапів (рис.1.5).

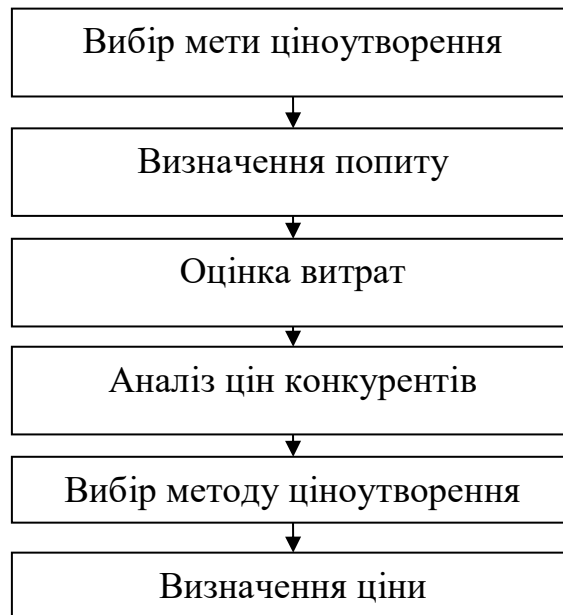

Рис.1.5. Процес ціноутворення

Джерело: власна розробка автора

Визначення стратегії ціноутворення передбачає врахування попиту і пропозиції, стадії життєвого циклу товару, кількості та діяльності конкурентів, різних видів витрат на виробництво і реалізацію товарів. Усе це дозволяє встановлювати рівень цін, що забезпечує прибуткову або як мінімум беззбиткову діяльність.

Другим етапом ціноутворення є визначення попиту, що полягає у визначенні рівня впливу зміни цін на обсяг та динаміку попиту на конкретні товари, а також аналіз еластичності попиту.

Третій етап - оцінювання витрат і пошук засобів їх мінімізації, що містить в собі аналіз собівартості продукції. Зокрема, від рівня собівартості залежить крива еластичності пропозиції. Не менш важливим етапом при встановленні ціни є аналіз цін конкурентів.

Важливим етапом цінової політики є вибір методу ціноутворення, що надає можливість скоротити діапазон цін, у рамках якого буде визначатися кінцева ціна продукції. Існують наступні найбільш важливі методи встановлення ціни [67]:

- 1) середні витрати виробництва + прибуток;
- 2) отримання цільової норми прибутковості на вкладений капітал;

3) оцінювання очікуваної цінності товару.

В умовах сучасної економіки, визначення вартості об'єктів інтелектуальної вартості вкрай часто питання. Формування ринкової ціни (вартості) на об'єкти ІВ в результаті взаємодії попиту і пропозиції, створює передумови для прогнозування майбутньої кон'юнктури ринку об'єктів ІВ і надає можливість його учасникам належним чином коригувати власні інвестиційні плани та приймати ефективні рішення в умовах різноманітності інформації і обмеженості інституційного та правового механізму розвитку даного ринку.

Основою механізму ціноутворення на ринку об'єктів ІВ є їх вартісна оцінка. В умовах постіндустріальної економіки, питання визначення вартості об'єктів інтелектуальної вартості має вкрай вагоме значення, адже, щоб мати змогу продати об'єкт інтелектуальної власності чи впровадити його у виробництві, потрібно визначити його вартість.

У законі України «Про оцінку майна, майнових прав професійну оціночну діяльність в Україні» нематеріальні активи, до яких відноситься інтелектуальна власність, віднесені до майна, яке оцінюється, тобто є товаром [40].

Отже, оцінка майнових прав є процесом визначення їх вартості на певну дату оцінки за процедурою, яка встановлена в нормативно-правових актах [8].

Оцінювання вартості певного об'єкту інтелектуальної власності - це доволі складна процедура, що потребує значних зусиль. При цьому існує 3 визнані підходи до оцінювання прав на об'єкти ІВ: витратний, порівняльний (ринковий) підхід, дохідний підхід [9].

Схематично цілі оцінки наведемо на рис.1.6.

Процедура оцінювання передбачає ідентифікацію об'єкта інтелектуальної власності, інакше кажучи із встановлення основних його характеристик у юридичній площині. В подальшому визначається мета оцінювання та база оцінки. Мета оцінки наведена в Додатку А.

Рис.1.6. Цілі оцінки об'єктів інтелектуальної власності

Джерело: [12]

Основними видами вартості, які можуть визначатися під час оцінки об'єктів інтелектуальної власності, є: ринкова вартість; розрахункова вартість обмеженої реалізації; вартість для страхування; залишкова вартість; розрахункова вартість оренди; інвестиційна вартість тощо.

Наступний етап - вибір підходу до оцінки в залежності від виду об'єкта інтелектуальної власності, мети і бази такої оцінки, після обрання підходу оцінку обирають її метод, в подальшому відбувається розрахунок вартості прав на об'єкт інтелектуальної власності.

В науковій літературі відзначена доцільність використання декількох методів оцінки об'єктів інтелектуальної власності. Процедура оцінки закінчується оформленням звіту про оцінку, в якому має бути відображена всебічно обґрунтована вартість прав на об'єкт інтелектуальної власності.

Для аналізу відомостей про об'єкт інтелектуальної власності, який оцінюються, застосовується наступна інформація - (рис.1.7):

Рис.1.7. Відомості про об'єкти інтелектуальної власності

Джерело: побудовано автором на підставі [8,9, 24]

Доцільно коротко визначити основні методичні підходи до оцінки об'єктів інтелектуальної власності, які визначають процедуру проведення розрахунку вартості (табл.1.5).

У Національному стандарті України № 4 «Оцінка майнових прав інтелектуальної власності» визначені три базові підходи до оцінювання прав на об'єкти ІВ[47]:

Як вже було зазначено, перший підхід - витратний, включає наступні методи: фактичних витрат; планових витрат (кошторису); вартості заміщення, відновлюваної вартості.

Витратний метод встановлює вартість об'єктів інтелектуальної власності шляхом розрахунку вартості подібного (або точного) об'єкту інтелектуальної власності. Метод витрат є особливо корисним, коли об'єкт

інтелектуальної власності можна відтворити, а економічні вигоди важко точно визначити в кількісному вимірі. Зазначений метод не враховує альтернативні витрати, а також не враховує будь-які унікальні чи нові характеристики об'єкту.

Таблиця 1.5

Методи економічної оцінки об'єктів інтелектуальної власності

Підхід	Методи оцінки
Ринковий підхід	Метод порівняння продажів об'єктів інтелектуальної власності
	Метод ринку інтелектуальної власності
	Метод експертних оцінок
Витратний підхід	Метод вартості заміщення
	Метод вихідних витрат
	Метод відновлюваної вартості
Дохідний підхід	Метод розрахунку роялті
	Метод виключення ставки роялті
	Метод дисконтування грошового потоку (DCF)
	Метод прямої капіталізації
	Експрес-оцінки
	Метод надлишкового прибутку
	Метод «25 %»

Джерело: побудовано автором на підставі [24, 28, 30, 63]

Другий підхід, а саме ринковий, передбачає 3 методи: порівняльних продаж; метод аналогів; параметричний метод. Ринковий підхід в оцінці об'єктів інтелектуальної власності базується на порівнянні з фактичною ціною, яка була сплачена за передачу прав на подібний об'єкт інтелектуальної власності, однак при порівнюваних обставинах. Даний метод має перевагу, оскільки є простим та базується на ринковій інформації, відповідно, його часто застосовують для того, щоб встановити ставку роялті та інші початкові дані для подальшої оцінки. Продавцю необхідно мати можливість обрати покупців, найбільш привабливих для нього, для того, щоб надати перевагу тим, хто заплатить більше і тим, з ким можлива подальша перспективна співпраця. До них належать, тиражування та продаж програмних засобів, аудіо- і відеопродукції тощо.

Найбільшого поширення в оцінці вартості об'єктів інтелектуальної власності набула група методів доходного підходу. Він включає наступні методи: економічного ефекту; капіталізації доходу; дисконтування; метод звільнення від роялті та інші.

Розрахунки за методами вказаного підходу базуються на встановленні причинного зв'язку між функціональними властивостями об'єкта інтелектуальної власності, котрий використовується у конкретній технології тощо, і майбутніми доходами використання даного об'єкта інтелектуальної власності в господарському обігу.

Основною передумовою використання доходного підходу є те, що економічна цінність конкретного об'єкта інтелектуальної власності на даний момент обумовлюється можливістю отримати від цього об'єкта доходи у майбутньому.

На основі розрахунків вартісної оцінки об'єктів інтелектуальної власності встановлюється його договірна ціна. Така ціна погоджується з зацікавленими юридичними та фізичними особами на основі розрахунків 2-3 методами, враховує їх ризики стосовно господарського використання.

Доцільно відзначити, що модель ціноутворення на ринку ІВ відповідає монополістичній конкуренції, оскільки об'єкт ІВ завдяки своїй новизні та оригінальності завжди є диференційованим товаром. Це надає власнику виключних прав ІВ обмежену ринкову владу, що дозволяє йому отримувати додатковий прибуток.

Ціноутворення на ринку монопольної конкуренції здійснюється в умовах конкуренції великої кількості підприємств, що виготовляють розширену групу товарів, яку важко замінити іншими продуктами. На противагу конкурентному ринку, однією з особливостей є те, що кожний товар диференційований і має специфічні особливості. Товар захищається патентами, ліцензіями, фірмовим знаком тощо.

Товари на даному ринку відрізняються не лише якісними характеристиками, а й упаковкою, гарантійним обслуговуванням,

можливостями купити товар у розстрочку і т.ін. У цьому разі підприємство певною мірою може впливати на ціну свого товару.

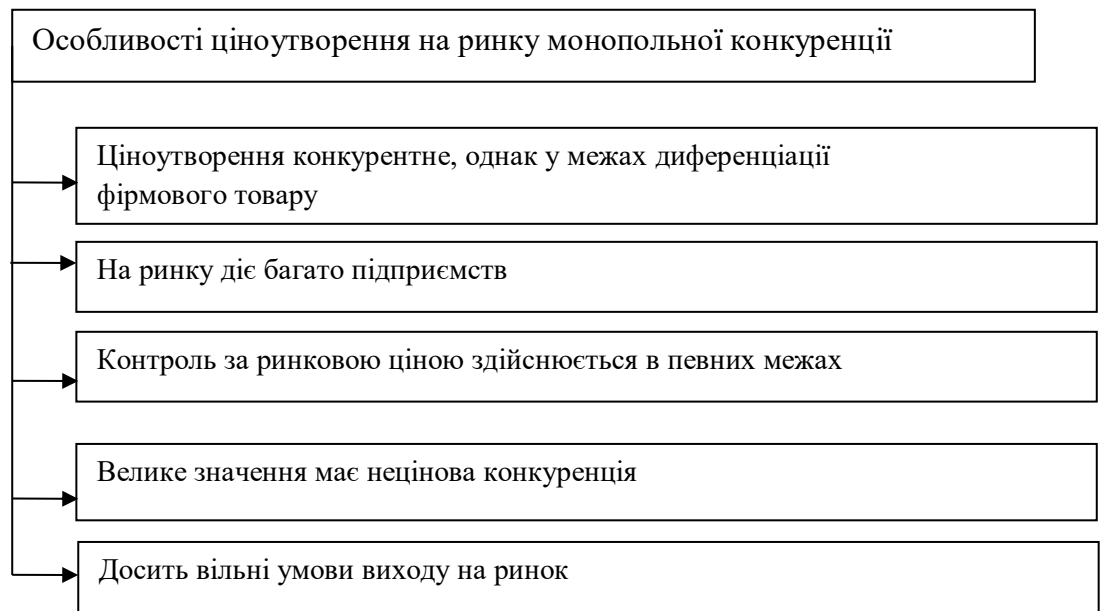

Рис. 1.8. Особливості ціноутворення на ринку монопольної конкуренції

Джерело: [4,70]

Відзначимо, що ціноутворення об'єктів інтелектуальної власності може ускладнюватись через непростий характер і диверсифікацію об'єктів в умовах цифровізації економіки, яка відбувається постійно. Таким чином, правильне та ефективне ціноутворення на ринку об'єктів інтелектуальної власності сьогодні є важливим фактором, що забезпечує правильне та збалансоване функціонування економіки.

Висновки до розділу 1

Проведене дослідження теоретичних аспектів розвитку ринку об'єктів інтелектуальної власності в умовах постіндустріальної економіки надало змогу встановити наступне:

Ринок характеризується специфічним механізмом, що зумовлюється виключними правами і набуттям ринкової влади. Оскільки на ринку є інші

власники - влада обмежена. Таким чином механізм на ринку базується на моделі монополістичної конкуренції.

Постіндустріальна економіка - економіка, в якій, внаслідок науково-технічної революції, відбулося зміщення пріоритету від виробництва товарів до виробництва послуг, а переважаючими ресурсами виробництва є знання та інформація. Відмінними рисами постіндустріальної економіки є: високий рівень інформатизації суспільства, збільшення частки послуг в структурі економіки, ускладнені внутрішньо соціальні взаємодії, інтелектуалізація суспільної праці, наукоємкість прогресивних галузей з найбільшою віддачею.

Під час формування постіндустріальної економіки, відбувається перехід основних чинників виробництва (основних об'єктів власності) від матеріальних до нематеріальних, в якості яких виступають знання та інформація, особливості яких обумовлюють значну перебудову відносин власності, її структури та форм реалізації.

Інтелектуальна власність – відносини щодо результатів інтелектуальної діяльності, авторство яких закріплене на юридичному рівні, отже вона відображає відносини економічного та правового характеру стосовно створення, використання і комерціалізації цих результатів. Всі види власності на результати творчої інтелектуальної діяльності можна розподілити на чотири групи: авторські і суміжні права, засоби індивідуалізації учасників цивільного обігу продукції, що ними виготовляється, право промислової власності, нетрадиційні об'єкти інтелектуальної власності.

Було встановлено, що в умовах постіндустріальної економіки, питання визначення вартості об'єктів інтелектуальної вартості має вкрай вагомe значення, адже, щоб продати право на об'єкт інтелектуальної власності чи використати його у власному виробництві, потрібно визначити вартість. Здійснюючи оцінку прав інтелектуальної власності використовують наступні підходи: витратний, доходний та ринковий.

РОЗДІЛ 2. ГЛОБАЛЬНІ ТРЕНДИ РОЗВИТКУ РИНКУ ОБ'ЄКТІВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ В ПОСТІНДУСТРІАЛЬНІЙ ЕКОНОМІЦІ

2.1. Інституційно-правове регулювання ринку об'єктів інтелектуальної власності в глобальному економічному середовищі

Постіндустріальна трансформація економіки призвела до того, що інтелектуальна власність стала одним з ключових економічних ресурсів, який формує базу для формування і розвитку особливого глобалізованого ринку, що має власну специфічну структуру. Зазначені зміни у повній мірі відчули не тільки мікроекономічні суб'єкти, а й уряди провідних держав, що розглядають розвиток ринку об'єктів інтелектуальної власності як один із основних пріоритетів економічної політики держави.

Відзначимо, що правове регулювання ринку об'єктів інтелектуальної власності наразі передбачає наявність значної кількості законодавчих актів, які постійно вдосконалюються відповідно до вимог часу. Основними законодавчими актами в сфері інтелектуальної власності є: Конституція України, Цивільний [65] та Господарський кодекс України, процесуальні кодекси; спеціальні закони: «Про авторське право і суміжні права» [43], «Про ефективне управління майновими правами правовласників у сфері авторського права і (або) суміжних прав», «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі» [41], «Про охорону прав на промислові зразки», «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг» [42], «Про правову охорону географічних зазначень» [44], «Про охорону прав на сорти рослин» [45], міжнародні договори. Крім того, Україна є учасницею значної кількості багатосторонніх міжнародних договорів, адміністративні функції яких покладені на ВОІВ, Міжнародний союз з охорони нових сортів рослин; двосторонніх угод з охорони інтелектуальної власності з основними торговими партнерами.

Систематизуємо законодавство в сфері інтелектуальної власності (табл. 2.1).

Таблиця 2.1

Законодавство в сфері інтелектуальної власності

Назва	Законодавство
1	2
Конституція України	«Стаття 9. Чинні міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, є частиною національного законодавства України». «Стаття 41. Кожен має право володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю, результатами своєї інтелектуальної, творчої діяльності». «Стаття 54. Громадянам гарантується свобода літературної, художньої, наукової і технічної творчості, захист інтелектуальної власності, їхніх авторських прав, моральних і матеріальних інтересів, що виникають у зв'язку з різними видами інтелектуальної діяльності».
Стандарти у сфері інтелектуальної власності	ДСТУ 3574-97 Патентний формуляр. Основні положення. Порядок складання та оформлення ДСТУ 3575-97 Патентні дослідження. Основні положення та порядок проведення
Кодекси	Цивільний кодекс України, Кодекс України про адміністративні правопорушення (витяг), Кримінальний кодекс України (витяг), Митний кодекс України (витяг), Кримінально-процесуальний кодекс України, Господарський процесуальний кодекс України, Кодекс законів про працю України (витяг), Цивільний процесуальний кодекс України, Кодекс адміністративного судочинства України.
Закони	Про ефективне управління майновими правами правовласників у сфері авторського права і (або) суміжних прав Про охорону прав на винаходи і корисні моделі Про охорону прав на промислові зразки Про охорону прав на знаки для товарів і послуг Про правову охорону географічних зазначень Про охорону прав на компонування напівпровідникових виробів Про авторське право і суміжні права
Постанови Кабінету Міністрів України	Питання Міністерства економічного розвитку і торгівлі Деякі питання надання Міністерством освіти і науки і Державною службою інтелектуальної власності платних адміністративних послуг Про утворення Державної патентної бібліотеки Про затвердження Національного стандарту N 4 "Оцінка майнових прав інтелектуальної власності" Декрет Кабінету Міністрів України "Про державне мито" Про утворення Ради з питань інтелектуальної власності
Відомчі нормативно-правові акти	Деякі питання організації діяльності у сфері інтелектуальної власності

Продовження табл.2.1

1	2
Міжнародні договори та угоди в сфері інтелектуальної власності	Сінгапурський договір про право з торговельних марок Конвенція про заснування Всесвітньої організації інтелектуальної власності Всесвітня конвенція про авторське право Паризька конвенція про охорону промислової власності Договір про патентну кооперацію Мадридська угода про міжнародну реєстрацію знаків Бернська конвенція про охорону літературних і художніх творів Міжнародна конвенція з охорони нових сортів рослин Договір про закони щодо товарних знаків Будапештський договір про міжнародне визнання депонування мікроорганізмів з метою патентної процедури Найробський договір про охорону Олімпійського символу Протокол до Мадридської угоди про міжнародну реєстрацію знаків Ніццька угода про Міжнародну класифікацію товарів і послуг для реєстрації знаків Конвенція про охорону інтересів виробників фонограм від незаконного відтворення їхніх фонограм Договір ВОІВ про авторське право Договір ВОІВ про виконання і фонограми Міжнародна конвенція про охорону інтересів виконавців, виробників фонограм і організацій мовлення Гаазька угода про міжнародну реєстрацію промислових зразків Договір про патентне право Страсбурзька угода про Міжнародну патентну класифікацію Локарнська угода про заснування Міжнародної класифікації промислових зразків Віденська угода про заснування Міжнародної класифікації зображувальних елементів знаків

Джерело: [36]

Загалом, сучасному ринку інтелектуальної власності властиві не тільки специфічні тенденції розвитку, а й певні суперечності, які обумовлені особливостями інтелектуального продукту як об'єкту ринкових відносин.

Ринок об'єктів інтелектуальної власності формується в процесі їх комерціалізації і являє собою систему економічних взаємовідносин з приводу їх купівлі або продажу [52]. Основною особливістю досліджуваного ринку є те, що об'єктом передачі являється не сам інтелектуальний продукт, а виключні права на нього. Напротивагу матеріальним об'єктам, права на об'єкти інтелектуальної власності можна передати не одній, а декільком особам, крім того, розробник також може і в подальшому використовувати їх

у власних потребах. Наскільки повно будуть передані виключні права на об'єкт інтелектуальної власності буде залежати від виду договору між суб'єктами ринку об'єктів інтелектуальної власності. Зважаючи на дану ознаку, в науковій літературі можна зустріти поділ ринку об'єктів інтелектуальної власності на дві наступні частини:

- ринок продажу (відчуження) майнових прав, тобто продавець втрачає права назавжди, отримавши за них одноразову плату (ціна об'єктів інтелектуальної власності) або, подарувавши їх на безоплатній основі;

- ринок передачі майнових прав при використанні ліцензування, тобто продавець дозволяє іншим особам здійснювати певні дії в окреслений період часу на певній території [34].

В якості об'єкта передачі об'єктів інтелектуальної власності при укладенні угод на ринку виступають виключні права на об'єкти авторського права, винаходи, корисні моделі, промислові зв'язки, ноу-хау та засоби індивідуалізації учасників цивільного обороту, товарів і послуг.

Таким чином, до основних суб'єктів ринкових відносин при здійсненні комерціалізації інтелектуальної власності належать:

- органи державного управління і контролю;
- підприємства, які використовують об'єкти інтелектуальної власності під час свого функціонування (впроваджують нові технологічні та технічні рішення, використовують програмні продукти, торгові марки і т.і.)

- організації, які є розробниками інтелектуальних продуктів, які відповідно виступають результатами інтелектуальної діяльності (об'єкти промислової власності, об'єкти комерційної таємниці – «ноу-хау», комп'ютерні програми і бази даних);

- інвестори, які фінансують створення і використання об'єктів інтелектуальної власності;

- виробники-конкуренти, що здійснюють випуск конкурентної продукції (послуг);

- виробники, які являються піратами, тобто несанкціоновано використовують об'єкти інтелектуальної власності.

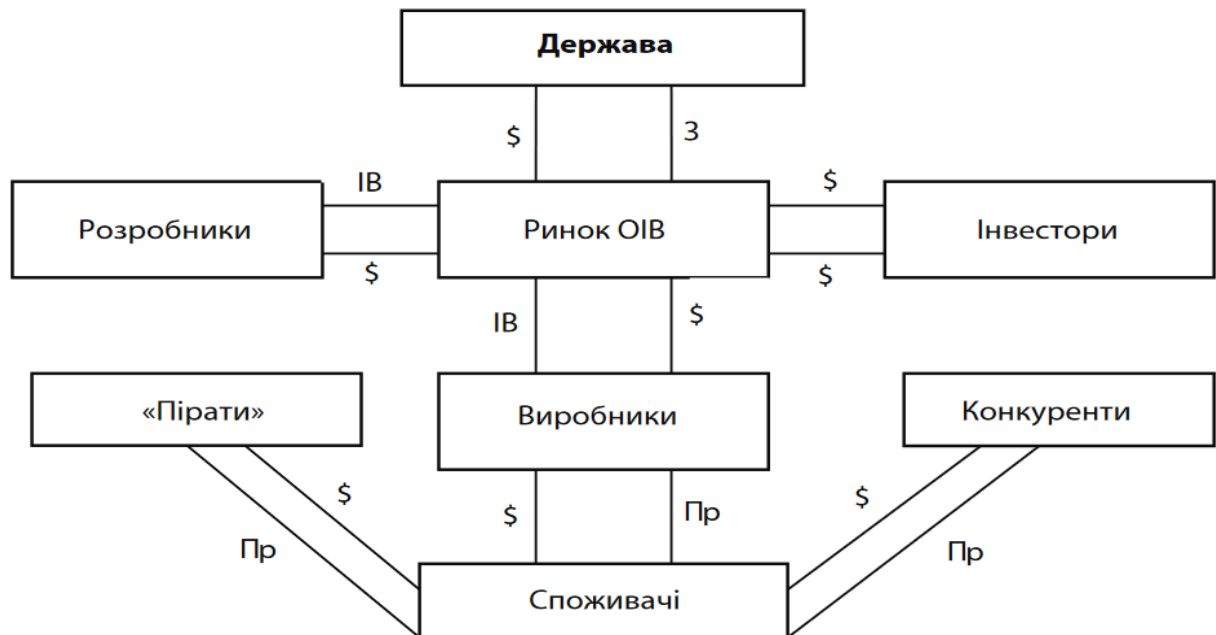

Рис. 2.1. Роль держави в регулюванні сучасного ринку об'єктів інтелектуальної власності

Джерело: побудовано автором на підставі [11, с.73]

Центральний орган виконавчої влади, що забезпечує розробку і реалізацію державної політики в галузі ІВ є Міністерство економіки.

Основне завдання Міністерства економіки у цій сфері, а саме - формування і реалізації відповідної політики, доповнюється активною взаємодією з Національним органом інтелектуальної власності. В свою чергу НОІВ – є державною організацією, яка включена до державної системи правової охорони інтелектуальної власності і здійснює забезпечення формування і реалізації державної політики в галузі інтелектуальної власності і наділена правом представляти країну в міжнародних і регіональних організаціях.

Зокрема, до 8 листопада 2022 року Український інститут інтелектуальної власності (Укрпатент) виконував всі дії, пов'язані з виконанням функцій НОІВ, наразі, починаючи з вказаної дати, дані функції покладені на державну організацію «Український національний офіс

інтелектуальної власності та інновацій» (функції Національного органу інтелектуальної власності).

Варто відзначити, що належне державне регулювання та організаційне забезпечення є вихідною умовою нормального функціонування ринку інтелектуальної власності є (рис.2.2):

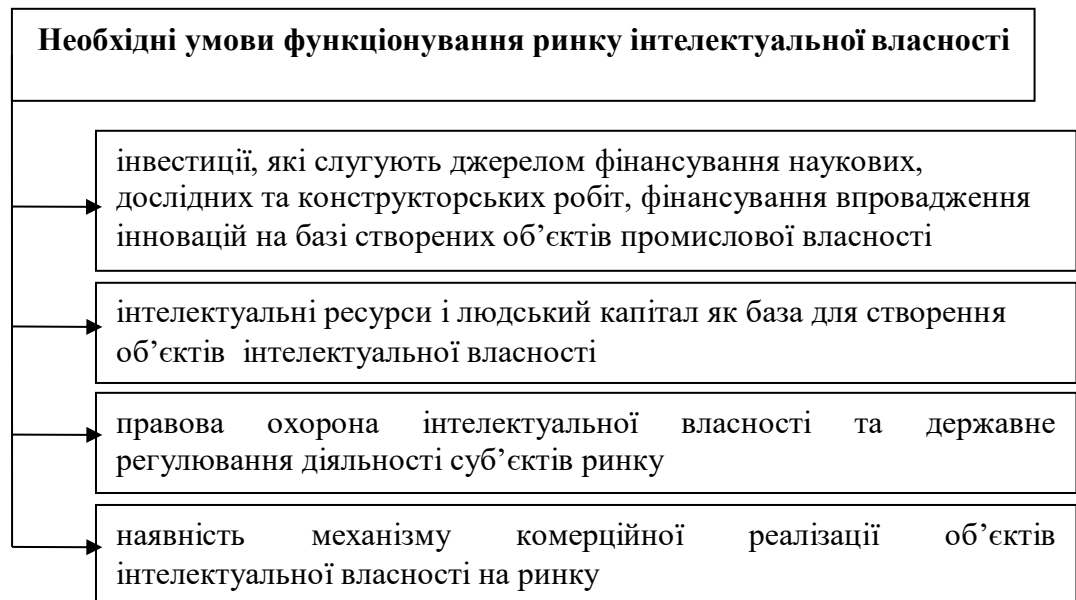

Рис.2.2. Необхідні умови функціонування ринку інтелектуальної власності

Джерело: побудовано автором на підставі [4,5,6]

Таким чином, в Україні наразі триває реформа сфери інтелектуальної власності, в межах якої Кабінетом Міністрів були передані функції Національного органу інтелектуальної власності (НОІВ) від Укрпатенту до державної установи «Український національний офіс інтелектуальної власності та інновацій».

Зазначені зміни повинні призвести до покращення інвестиційного клімату в Україні та забезпечити технологічний розвиток держави, вони є кроком в реалізації реформи державної системи охорони інтелектуальної власності та зобов'язань України на шляху до членства в ЄС.

2.2. Аналіз динаміки та тенденцій розвитку ринку об'єктів інтелектуальної власності в умовах постіндустріальної трансформації економіки

Насамперед, доцільно відзначити, що патентування відіграє одну з головних ролей у комерціалізації об'єктів інтелектуальної власності. Саме від прав на інтелектуальну власність залежить комерційний успіх розробок, а також те, як розподіляться фінансові результати від їх комерціалізації, тому вкрай важливо проаналізувати патентну статистику, тому що вона виступає в ролі основного показника інвестиційного потенціалу і є одним з ключових показників технологічного розвитку країн. Звіт WIPO (World Intellectual Property Indicators 2022) [82] надає змогу нам дослідити країни з найбільшим числом виданих патентів в 2021 р.

У 2021 році кількість поданих у всьому світі заявок на реєстрацію інтелектуальної власності (ІВ) у вигляді патентів, товарних знаків та зразків досягла нового рекордного рівня (табл.2.2).

Таблиця 2.2

Динаміка кількості заявок на реєстрації прав ІВ за 2019-2020 рр.

Число заявок на реєстрацію прав ІВ	2019 рік	2020 рік	2021 рік	Відхилення 2021 від 2020,%	Відхилення 2021 від 2020,%
Патенти	3224200	3 281900	3401100	5,49	3,6
Торгові знаки	15153700	17193800	18145100	19,74	5,5
Промислові зразки	1360900	1387800	1515200	11,34	9,2
Сорти рослин	21430	22620	25340	18,25	12,0

Джерело: побудовано автором на підставі [79,80,81,82]

Розглянемо більше детально права інтелектуальної власності, розпочнемо з патентів.

У 2021 році новатори в усьому світі подали 3,4 млн. патентних заявок, що на 3,6% більше, ніж у попередньому році (рис.2.3) [82], при цьому 67,6% загальносвітової кількості заявок припало на відомства країн Азії. Зазначена

тенденція слідувала за зростанням у 2020 році на 1,5% та падінням на 3% в 2019 році.

Зростання кількості місцевих патентних заявок у Китаї, Кореї та Індії зумовило глобальне зростання кількості патентних заявок у 2021 році, внаслідок чого частка заявок, які подані у країнах Азії, перевищила 2/3 загальносвітового числа заявок. Серед країн патентна активність у 2021 році знизилася у США, Японії та Німеччині.

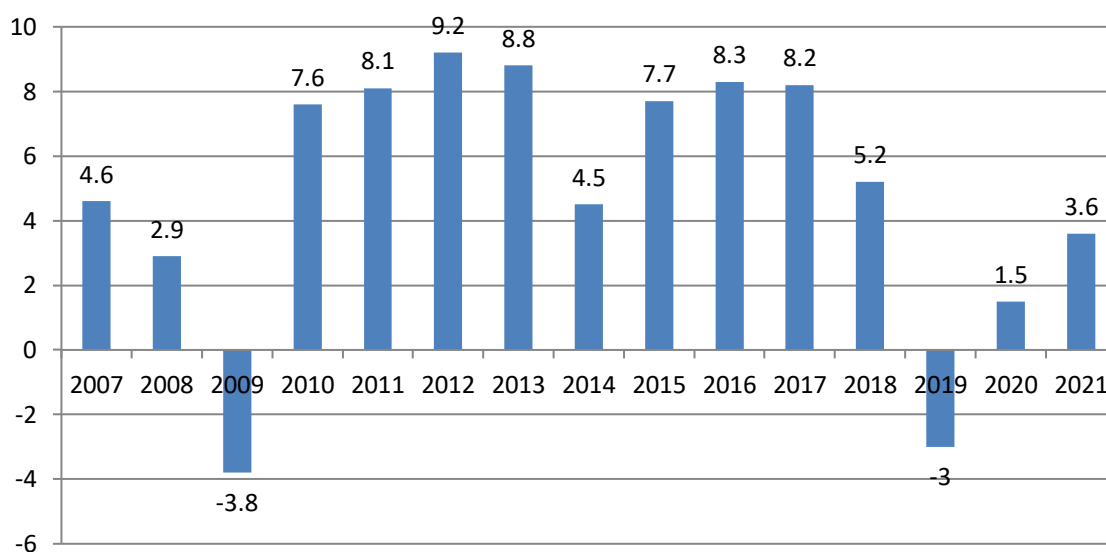

Рис.2.3. Динаміка зростання кількості поданих заявок у світі у 2007-2021 рр., %

Джерело: побудовано автором на підставі [82]

Країни-лідери за кількістю міжнародних патентних заявок показані в табл.2.2. У 2021 році Відомство ІВ Китаю отримало 1,59 млн. патентних заявок із загальної кількості 3,4 млн, поданих у всьому світі, що приблизно стільки ж, скільки було отримано 12 відомствами, що займають місця з другого по 13-те. За Китаєм слідує США (591473), Японія (289200), Республіка Корея (237998) і Європейське патентне відомство (188778) [82]. Разом на ці п'ять відомств припало 85,1% загальної кількості поданих у всьому світі заявок (рис.2.3).

Країни-лідери по кількості міжнародних патентних заявок

№ п/п	Країна	Роки		
		2019	2020	2021
1.	Китай	1400661	1497149	1585663
2.	США	621453	597172	591473
3.	Японія	307969	288472	289200

Джерело: розроблено автором на підставі [79,80,81,82]

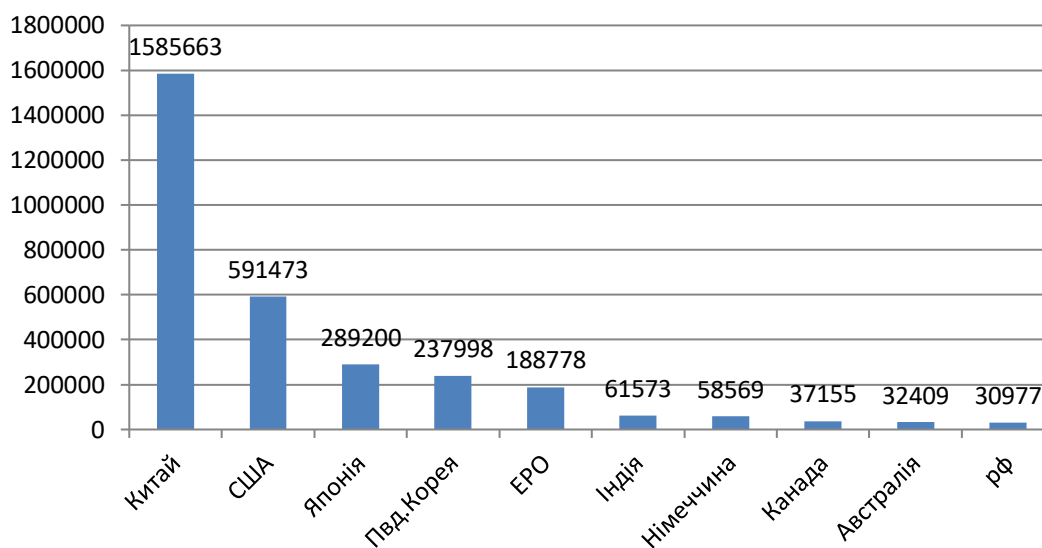

Рис.2.4 Патентна активність в 2021 році

Джерело: розроблено автором на підставі [82]

15 з 20 провідних відомств отримали більшу кількість патентних заявок у 2021 році, ніж у 2020 році. Найбільше зростання було відзначено у Південній Африці, Ізраїлі, Мексиці, Австралії та Сінгапурі – у кожній з цих країн відбулося значне зростання [82].

У 2021 році до відомств, які розташовані в Азії, було подано 2/3 (67,6%) загальносвітової кількості заявок, причому вказана динаміка переважно зумовлена довгостроковим зростанням заявок у Китаї. На відомства, розташовані в Північній Америці, припадало 18,5% загальносвітової кількості заявок, а на відомства Європи - 10,5%. Сукупна частка відомств, які розташовані в Африці, Латинській Америці і Карибському басейні та Океанії, становила 2021 року 3,4%.

Доцільно додати, що в 2021 році загальносвітова кількість діючих патентів зростає на 4,2% і склала близько 16,5 млн [82]. Китай обійшов США і здобув перше місце в світі за кількістю діючих патентів (3,6 млн), кількість діючих патентів США - 3,3 млн; за ними розташувалися Японія (2 млн.), Республіка Корея (1,2 млн.) та Німеччина (877763) [82].

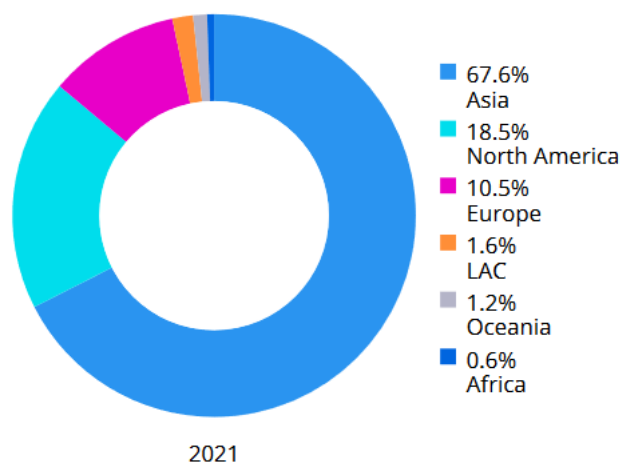

Рис.2.5. Структура заявок на патенти за регіонами у 2021 році, %

Джерело: побудовано автором на підставі [83]

Найшвидше зростання кількості чинних патентів у 2021 році спостерігалось в Китаї (+17,6%), Німеччині (+5,2%) та Кореї (+5,2%) [82]. Найбільша кількість патентів - це комп'ютерні технології, електроустаткування, вимірювальне обладнання, цифровий зв'язок та медична техніка.

Розглянувши динаміку заявок на патенти, перейдемо безпосередньо до розгляду заявок на товарні знаки. У більшості країн світу було зареєстровано зростання активності поданих заявок на товарні знаки: у 2021 році в усьому світі було подано 18,1 млн. таких заявок, що на 5,5% більше, ніж у 2020 році [82]. Зазначене зростання числа нових зареєстрованих брендів було викликано знайним підйомом підприємницької активності та збільшенням обсягу операцій з венчурним капіталом. Кількість класів, зазначених у заявках, зростає на 5,5% у 2021 році, як видно з рис.2.6. зростання тривало з 2009 року.

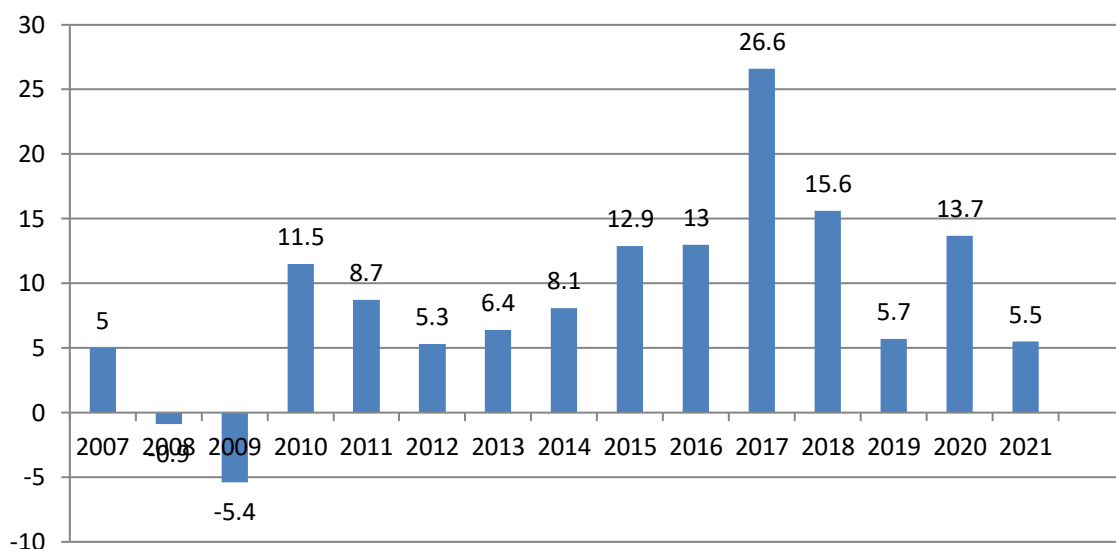

Рис.2.6. Світова динаміка зростання кількості заявок на торгівлі марки за 2007-2021 рр.,%

Джерело: побудовано автором на підставі [79,80,81,82]

Зростання подання заявок на товарні знаки спостерігалось у 18 із 20 провідних відомств. Джерела зростання були різними у різних відомствах. Наприклад, у Бразилії, Індії та Туреччині зростання кількості внутрішніх заявок сприяло загальному зростанню, тоді як у Канаді, Швейцарії та Великобританії зростанню сприяло переважно збільшення кількості іноземних заявок.

Найбільш висока заявницька активність була відзначена у відомстві ІВ Китаю, при цьому в заявках було зазначено близько 9,5 млн. класів; далі слідували США (899678), Європейського союзу (ВІСЕС) (497542) і відомства Індії (488526) і Сполученого Королівства (450815) [82].

На частку відомств, що розташовані в Азії, у 2021 році припало 69,7% усіх заявок на реєстрацію товарних знаків, зокрема в 2011 році даний показник становив 44,7% [83]. Частка Європи скоротилася з 31,6% у 2011 році до 15,7% у 2021 році. У 2021 році частка Північної Америки в загальносвітовому показнику склала 5,9%, а сукупна частка відомств, що розташовані в Африці, Латинській Америці, Океанії та Карибському басейні досягла 8,7% (рис.2.7).

Дослідження та технології були основним сектором, в якому заявники потребували охорони товарних знаків закордоном у 2021 році: на їхню частку припало 20% загальної кількості зареєстрованих заявок на товарні знаки, отримані від нерезидентів. За ним йдуть охорона здоров'я (13,8%), одяг та аксесуари (12,8%), дозвілля та освіта (10,5%) [82]. Наступні за величиною частки від загального числа становили товарні знаки, пов'язані з побутовою технікою (9,7%), сільським господарством (9,6%) та бізнес-послугами (9,5%) [82].

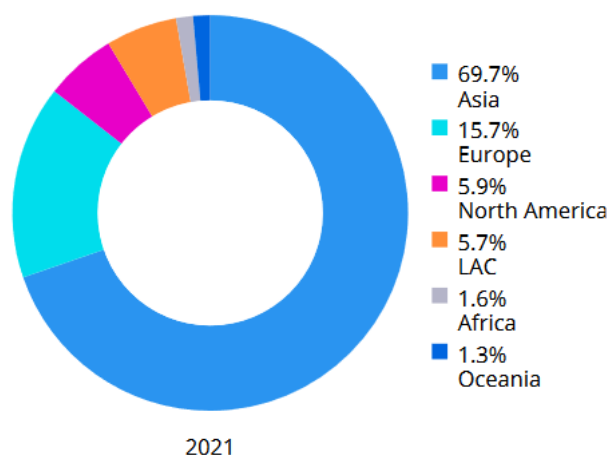

Рис.2.7. Структура класів заявок на торгові марки за регіонами у 2021 році, %

Джерело: побудовано автором на підставі [82]

Загалом, у 2021 році у світі налічувалося 73,7 млн. діючих реєстрацій товарних знаків, оформлених у 149 відомствах ІВ, що на 14,3% більше, ніж у 2020 році, причому лише у Китаї було зареєстровано 37,2 млн; США - 2,8 млн. та Індії - 2,6 млн [82].

Розглянемо статистичні дані стосовно промислових зразків. Загалом, у 2021 році було подано 1,2 млн заявок, у яких було представлено 1,5 млн промислових зразків. У 2021 році кількість зразків зросла на 9,2% [82]. У 2021 році відомство ІВ Китаю одержало заявки, які містять 805710 зразків, що становить 53,2% від загальносвітового числа. За ним слідує ВІВЕС (117049), Великобританія (74781), Корея (69248) та Туреччина (65924) [82].

Через вихід Великобританії зі складу ЄС кількість зразків у заявках, отриманих відомством країни у 2021 році, виявилася у 2,3 рази більшою, ніж у 2020 році, внаслідок чого зазначене відомство вийшло на третє місце за кількістю зразків, зазначених у заявках у 2021 році, за один рік піднявшись на чотири позиції у світовому рейтингу.

У 2021 році на відомства країн Азії припало 69,3% усіх зразків, які були вказані в заявках, поданих у всьому світі. Частка Європи становила 23,3% у 2021 році. Сукупна частка Африки, Північної Америки, Латинської Америки та Карибського басейну, Океанії становила у 2021 році 7,4%.

Таблиця 2.4

Частка регіонів у кількості поданих заявок на реєстрацію промислових зразків у 2021 році

Регіон	Кількість заявок	% до світового значення	Зростання 2021/2011
Африка	15500	1,0	-0,3
Азія	1049700	69,3	4,2
Європа	353700	23,3	1,2
Латинська Америка та країни Карибського басейну	17700	1,2	1,3
Північна Америка	69000	4,6	6,8
Океанія	9600	0,6	0,1
Світ	1515200	100,0	3,4

Джерело: побудовано автором на підставі [82]

Загальносвітова кількість реєстрацій діючих промислових зразків зросла в 2021 році на 10,9% і склала близько 5,3 млн [82]. Найбільше діючих реєстрацій налічувалося в Китаї - 2,6 млн, Кореї - 388 500, США - 381549, ВІВЕС 268150 -та Японія – 263274 [82]. У 2021 р. у світовому обсязі заявок 17,8% припало на зразки, що стосуються меблів та предметів домашнього вжитку; текстиль - 14,7%, інструменти, обладнання - 11,8%, електричне та освітлювальне обладнання - 9,9%, аудіовізуальне обладнання - 8,5%.

У 2021 році у світі налічувалося 63600 охоронюваних географічних зазначень - знаків, які використовуються для позначення продукції певного

географічного походження, що має властивості, пов'язані з таким походженням.

Найбільше діючих географічних зазначень налічувалося в Китаї - 9052, Угорщині - 7743, Чеській Республіці - 6272, Словаччині – 6112; Боснії і Герцеговині – 6087 [82].

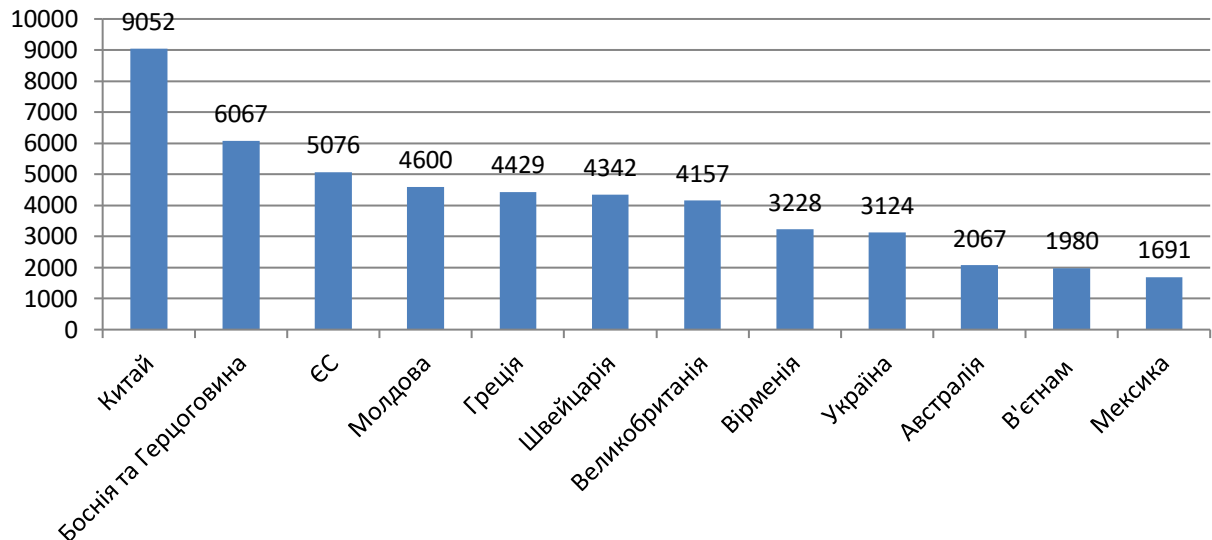

Рис.2.8. Географічні зазначення, чинні для окремих національних і регіональних органів влади

Джерело: побудовано автором на підставі [82]

У 2021 році на діючі географічні зазначення для вин та міцних спиртних напоїв припадало близько 51% усіх зазначень у світі; далі слідували географічні зазначення у категоріях сільськогосподарських товарів та продуктів харчування - 43,6% та ремісничих виробів - 3,9% [82].

На основі проведеного аналізу можна визначити наступні тенденції розвитку ринку об'єктів інтелектуальної власності:

- збільшується кількість об'єктів інтелектуальної власності. Така тенденція характерна не тільки розвитку світового ринку інтелектуальної власності, а й властива українському ринку. З кожним роком подається все більша кількість заявок на реєстрацію корисних моделей, винаходів, товарних знаків, промислових зразків;

- зростає масштаб ринку ліцензій та зростає кількість договорів стосовно розпорядження майновими правами інтелектуальної власності;
- зростає рівень залучення споживачів у виробництво об'єктів права інтелектуальної власності, спостерігається тенденція до широкого використання принципу спільного створення інформації;
- відбувається розподіл ринку авторських прав, адже широкий доступ до інтернет-мережі та використання сучасних інформаційних систем призвели до розвитку ринкового сегменту похідних і складених творів;
- зростають обсяги патентування у сфері комплексних технологій, зокрема інформаційно-комунікативних. У певних галузях на базі комплексних технологій, підприємства стратегічно вибудовують великі портфелі патентів;
- формуються нові типи посередників на ринку інтелектуальної власності, наприклад, менеджери з трансферу технологій, розрахункових палат тощо;
- зростає рівень підтримки розвитку ринку інтелектуальної власності державою. Більшість держав впроваджують політику, яка спрямовується на використання результатів досліджень з метою стимулювати інновації у реальному секторі економіки, стимулювати патентну діяльність в закладах вищої освіти та державних дослідницьких організаціях з подальшою комерціалізацією винаходів;
- зростають обсяги тінізованого ринку інтелектуальної власності, збільшуються масштаби ринку контрафактної продукції.

Отже, в сучасних умовах відбувається тенденція до стійкого зростання кількості заявок на реєстрацію інтелектуальної власності, продовжується інноваційна та творча діяльність, як в усьому світі, так і в Україні. Важливо підкреслити, що кожним роком подається все більша кількість заявок на реєстрацію корисних моделей, винаходів, товарних знаків, промислових зразків, а також поширюється практика спільного створення інформації. Більшість держав світу впроваджують політику, яка спрямовується на

використання результатів досліджень з метою стимулювати інновації у реальному секторі економіки, стимулювати патентну діяльність в закладах вищої освіти та державних дослідницьких організаціях з подальшою комерціалізацією винаходів.

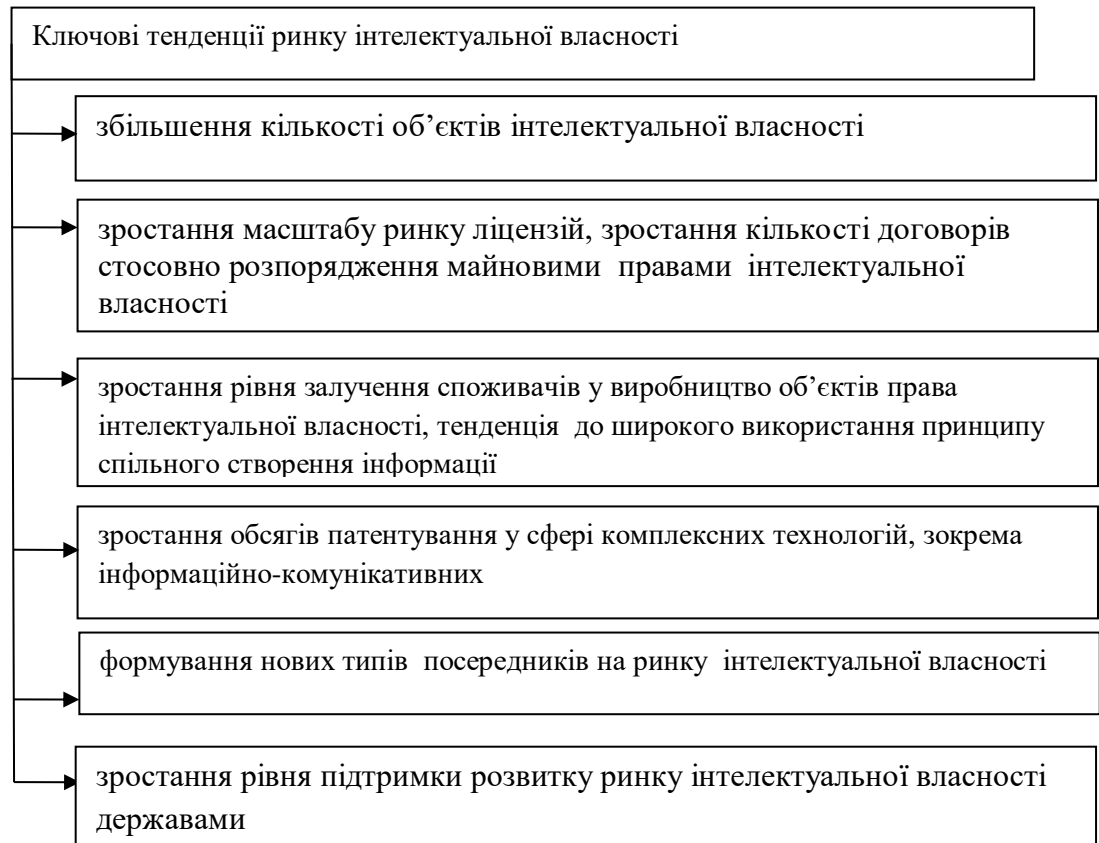

Рис.2.9. Ключові тенденції ринку інтелектуальної власності

Джерело: власна розробка автора

Таким чином, проведене дослідження довело продовження та стійке зростання кількості заявок на інтелектуальну власність, в основному за рахунок збільшення кількості заявок в Азії, при цьому в інших регіонах також відзначається тенденція до зростання. Зокрема, стійке зростання кількості поданих заявок на реєстрацію інтелектуальної власності під час пандемії показало, що інноваційна та творча діяльність у всьому світі тривала, незважаючи на економічні та соціальні потрясіння, спричинені пандемією. Водночас, сьогодні відбувається геополітична напруга та економічний спад, тому потрібно всіма силами підтримувати новаторів та

авторів, щоб вони використовували систему інтелектуальної власності для втілення своїх ідей у життя та досягнення результатів.

2.3. Суперечності розвитку ринку об'єктів інтелектуальної власності

Ринок об'єктів ІВ, включаючи патенти, торгові марки, авторські права та інші форми інтелектуальної власності, є критично важливою складовою сучасної економіки. Однак розвиток цього ринку не позбавлений суперечностей, оскільки зростаюча важливість захисту ІВ та дедалі складніша законодавча та нормативна база ІВ створюють проблеми для учасників ринку.

Численні дослідження досліджували суперечності розвитку ринку об'єктів інтелектуальної власності з різних точок зору, включаючи правову, економічну та політичну. Ці дослідження висвітлюють кілька ключових проблем, які виникають у зв'язку з розвитком ринку інтелектуальної власності, і виклики, які необхідно вирішити, щоб забезпечити його подальше зростання та успіх.

Однією із найбільш істотних суперечностей на ринку інтелектуальної власності є суперечність між потребою в захисті інтелектуальної власності та потенційними негативними наслідками надмірного захисту. З одного боку, надійний захист ІВ необхідний для заохочення інновацій та інвестицій у нові розробки. Водночас, надмірно обмежувальні закони про ІВ можуть пригнічувати конкуренцію, обмежувати доступ до знань та інновацій і перешкоджати економічному зростанню. У результаті розробники політики повинні збалансувати потребу в надійному захисті ІВ з необхідністю гарантувати, що закони про ІВ не обмежують надмірно конкуренцію та інновації.

Перед тим, як розглядати суперечності ринку інтелектуальної власності, вважаємо за доцільне в межах даного дослідження вказати на

суперечності постіндустріальної економіки. Відзначимо, що в дослідженнях постіндустріальної економіки науковці їм приділяють значну увагу, вони полягають, в першу чергу, в значних відмінностях в постіндустріалізації окремих держав. Основні групи з них наведені на рис.2.9.

Рис.2.9.Основні суперечності, властиві постіндустріальній економіці

Джерело: [54, с.116]

Отже, однією з ключових суперечностей постіндустріального суспільства є те, що розширення можливостей інформаційного привласнення одних соціальних груп, що зумовлює зростання їх добробуту, відбувається на основі зростання інформаційного відчуження других верств населення, доходи яких зменшуються. Наведений соціально-економічний поділ є більш небезпечним у порівнянні із нерівністю, яка притаманна індустріальному суспільству, і яку можна пом'якшити засобами перерозподільних процесів.

До іншої суперечності постіндустріального суспільства належать те, що, з однієї сторони, змістовні ознаки інтелектуальної власності призводять до підвищення ступеню економічної незалежності робітника, а з іншої сторони – посилюється експлуатація творчої діяльності капіталом.

До суперечливого аспекту існування постіндустріального суспільства належать також переважна реалізація творчого потенціалу у тих сферах, що

не здійснюють сприяння його зростанню, наприклад посередництво або фінанси тощо, в той час, як до найбільш перспективних сфер його використання належать наука, освіта, мистецтво, охорона здоров'я та ін. Інакше кажучи, виникають диспропорції між сферою створення інтелектуальних ресурсів та сферою формування та реалізації інтелектуального капіталу. Це не призводить до розширення творчого потенціалу суспільства, переважна більшість якого, навіть у найбільш розвинених державах, використовується зі сторони довгострокового розвитку неефективно, інколи завдає шкоди природі та людині [16, с.14].

Розвиток ринку інтелектуальної власності за умов становлення постіндустріального суспільства є складним та суперечливим процесом. Основні суперечності, що визначають специфіку сучасного ринку інтелектуальної власності, показані на рис.2.10.

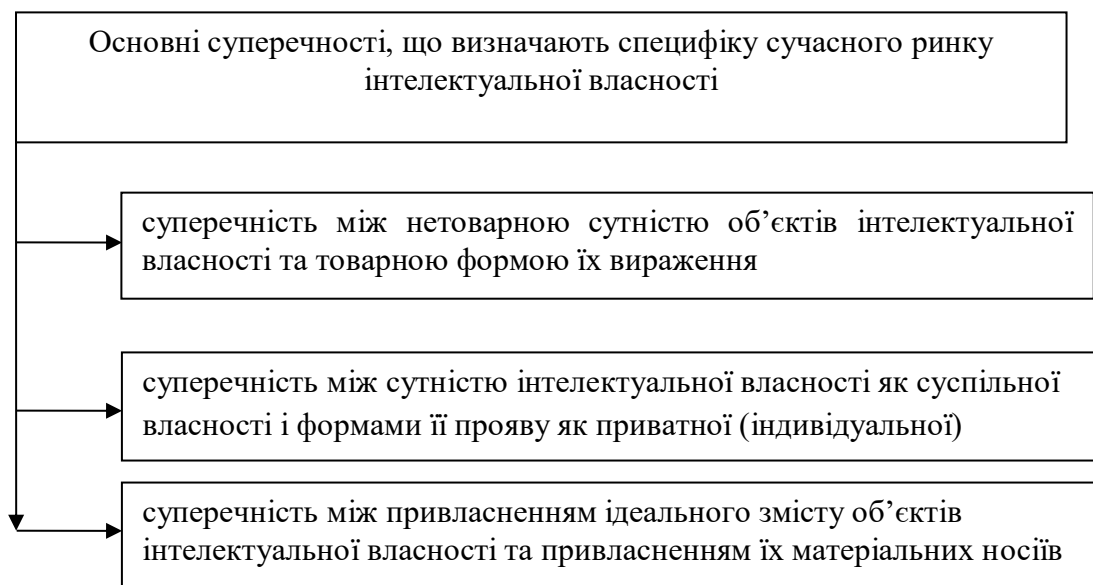

Рис. 2.10. Основні суперечності розвитку сучасного ринку інтелектуальної власності

Джерело: [16, 68]

Розглянемо їх більш детально, зокрема перша суперечність між індивідуальним і загальним характером інтелектуальної праці, яка втілена у продукти інтелектуальної власності.

З однієї сторони, інтелектуальна праця - загальна, тому що відбувається використання суспільно доступних знань, досвіду, навичок, накопичених людьми напротязі всього їх існування, відповідно результати інтелектуальної діяльності ми не можемо розглядати лише як досягнення та надбання окремої людини.

З іншої сторони, продукт інтелектуальної праці є і результатом праці певного індивіда, що застосував відомі всім методи і прийоми пізнання, продукти інтелектуальної праці попередників, зумів отримати цілком новий, тобто такий, що раніше не існував, продукт. Зазначена суперечність матеріально виявляється в тому, що існує проблема розподілу доходів між автором (людиною) і суспільством.

Традиційно пом'якшити дану суперечність можна, обмеживши період комерціалізації інтелектуальних продуктів, інаше кажучи встановлення строку патентного захисту, після закінчення якого продукт перейде у власність суспільства і зможе використовуватися іншими суб'єктами на безкоштовній основі.

Це надає можливості розробникам використати результати своєї праці, тобто здійснює стимулювання творчої, науково-дослідної активності у суспільстві. Крім того, це сприяє розвитку продуктивних сил, тому що з плином часу відбудеться розширення доступу до інтелектуальних продуктів. Проте, доцільно звернути увагу на те, що комерціалізація інтелектуальної власності і штучне обмеження доступу до продуктів інтелектуальної праці може призвести до звуження розповсюдження технологій, що є важливими в певних сферах, наприклад медицині та ін. [16, с.29].

Наступною суперечністю, яку ми проаналізуємо, є суперечність між нематеріальною сутністю інтелектуальних продуктів, та товарною формою їх втілення. Інтелектуальний продукт, на противагу звичайним промисловим продуктам характеризуються потенційно необмеженим характером, тобто вони не втрачають корисності при споживанні, не зникають і залишаються доступними водночас значній кількості користувачів.

До того ж, певні інформаційні продукти мають сенс лише при поширенні доступу до них (всесвітньовідома мережа Інтернет). Все це говорить про те, що інтелектуальні продукти є потенційно нетоварними. Залучати такі продукти до ринкового обігу та отримувати від цього доходи виявляється можливим тільки, дотримуючись умови обмеження до них доступу, а також умови відчуження безпосереднім чином від носія. До засобів послаблення зазначеної суперечності належать:

- патенти, ліцензії, що здійснюють обмеження доступу до інтелектуального продукту, надають змогу отримувати своєрідну ренту. Відзначимо, що ефективність комерціалізації інтелектуальної власності засобами патентування значно ускладнюється не лише піратським використанням інформаційних продуктів, але й свідомими діями певних підприємств компаній в галузі патентного судочинства;

- обмежена здатність споживачів з пошуку та засвоєння інформації, необхідної для того, щоб створити нові знання. Нестача у потенційних користувачів навичок і знань, значні витрати на їх отримання значним чином розширюють попит на інтелектуальні продукти, як зі сторони традиційного сектору економіки, так і зі сторони домогосподарств;

- глибока індивідуалізація більшості товарів і послуг, які вміщують знання, неможливість їх тиражування.

Наступною суперечністю, що визначає специфіку сучасного ринку інтелектуальної власності є суперечність між індивідуальним невідчужуваним характером результату інтелектуальної діяльності та необмеженим використанням їх матеріальних носіїв. Активну участь працівників у процесах розподілу створеного продукту та підвищення ступеню економічної свободи роблять можливими невідчужуваність результатів інтелектуальної праці від людини, неможливість відокремити працівників від інтелектуальних засобів виробництва [68].

Разом з розширенням економічної свободи відбувається зростання використання інтелектуальної діяльності, тому що необмежена експлуатація

матеріальних носіїв інтелектуальної власності примушує постійно працювати над створенням нових інтелектуальних продуктів, істотним чином оновлювати вже існуючі. Варто враховувати, що стимулювання зайнятих в інтелектуальній діяльності не є обмеженим матеріальною винагородою. Стимулюючими факторами стають можливість опанувати і творчо використати нові знання. За таких умов саморозвиток стає додатковим, не грошовим, неоплачуваним стимулом [16, с.30].

Зведені дані щодо тих факторів, які зумовлюють виникнення суперечностей на ринку об'єктів інтелектуальної власності систематизовано у табл.2.5.

Таблиця 2.5

Фактори виникнення суперечностей на ринку об'єктів інтелектуальної власності

№	Змістовний аналіз фактору
1	З одного боку, творці інтелектуальної власності повинні мати можливість захистити свої творіння від несанкціонованого використання, щоб отримати економічну вигоду від своєї роботи. З іншого боку, існує потреба в широкому доступі до інтелектуальної власності, щоб сприяти інноваціям і творчості, а також гарантувати, що знання не обмежуються без потреби.
2	Права інтелектуальної власності, такі як патенти та авторські права, надають творцям монополію на їхні твори протягом певного періоду часу, що дозволяє їм отримувати економічні вигоди. Однак ці самі права також можуть обмежувати конкуренцію та здатність інших розвивати та вдосконалювати існуючі ідеї.
3	Права інтелектуальної власності призначені для сприяння інноваціям, надаючи творцям економічні стимули, необхідні для інвестування в розробку нових ідей. Однак ці права також можуть створювати правову невизначеність, оскільки обсяг і межі цих прав часто є предметом дискусій і тлумачень. Це може негативно вплинути на інновації, оскільки окремі особи та компанії можуть вагатися щодо інвестування в нові ідеї, якщо вони не впевнені у своїх законних правах.
4	Права інтелектуальної власності часто визначаються на національному чи регіональному рівнях, але в сучасній глобальній економіці ці права можуть мати далекосяжні наслідки. Ця невідповідність є особливо гострою в таких галузях, як фармацевтична, де вартість ліків і доступ до життєво важливих методів лікування часто є питанням життя чи смерті.
5	Права інтелектуальної власності є ефективними, лише якщо їх можна забезпечити, але витрати на захист можуть бути непомірно високими. Особливо це стосується малих і середніх підприємств, які можуть не мати ресурсів для участі в тривалих судових спорах за захист своєї інтелектуальної власності. Як наслідок, переваги прав інтелектуальної власності можуть розподілятися нерівномірно, а більші компанії та організації отримують кращі можливості для захисту своїх інтересів.

Джерело: власна розробка автора

Незважаючи на наявні виклики, ринок інтелектуальної власності продовжує рости та розвиватися, постійно з'являються нові технології та інновації. Щоб забезпечити подальший успіх, політики повинні продовжувати вирішувати суперечності, властиві розвитку ринку ІВ.

Це включає баланс між потребою у надійному захисті ІВ та необхідністю сприяння конкуренції та інноваціям, пошук способів збалансувати інтереси приватних власників ІВ із ширшими суспільними інтересами, а також вирішення проблеми складності та неоднозначності законів і нормативних актів у сфері ІВ для створення більш ефективного ефективного ринку об'єктів інтелектуальної власності.

Отже, існує три суперечності, що визначають специфіку сучасного ринку інтелектуальної власності: між нетоварною суттю об'єктів інтелектуальної власності і товарною формою їх вираження; між суттю інтелектуальної власності, як суспільної власності, і формами її вияву, як приватної; між привласненням ідеального змісту об'єктів інтелектуальної власності і привласненням їх матеріальних носіїв.

Висновки до розділу 2

Дослідження сучасного стану та основних тенденцій розвитку ринку об'єктів інтелектуальної власності в умовах постіндустріальної економіки продемонструвало, що ринок об'єктів інтелектуальної власності формується в процесі їх комерціалізації і являє собою систему економічних взаємовідносин з приводу їх купівлі або продажу. Основною особливістю досліджуваного ринку є те, що об'єктом передачі являється не сам інтелектуальний продукт, а виключні права на нього.

Правове регулювання ринку об'єктів інтелектуальної власності передбачає наявність значної кількості законодавчих актів, зокрема до них належать: Конституція України, Цивільний та Господарський кодекси України, Закони: «Про авторське право і суміжні права», «Про ефективне

управління майновими правами правовласників у сфері авторського права і (або) суміжних прав», «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі», «Про охорону прав на промислові зразки», «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг» тощо та міжнародні договори.

Центральним органом виконавчої влади, який здійснює забезпечення формування та реалізації державної політики в сфері інтелектуальної власності є Мінекономіки; НОІВ – є державною організацією, яка здійснює забезпечення формування і реалізації державної політики в галузі інтелектуальної власності, її функції виконує «Український національний офіс інтелектуальної власності та інновацій».

Сучасними тенденціями ринку інтелектуальної власності є: збільшення кількості об'єктів інтелектуальної власності; зростання масштабу ринку ліцензій та кількості договорів стосовно розпорядження майновими правами; зростання рівня залучення споживачів у виробництво об'єктів права інтелектуальної власності; зростання рівня підтримки розвитку ринку інтелектуальної власності державою.

В сучасних умовах відбувається тенденція до стійкого зростання кількості заявок на реєстрацію інтелектуальної власності, продовжується інноваційна та творча діяльність, як в усьому світі, так і в Україні.

Аналіз наукової літератури дозволив виявити три основні суперечності, що визначають специфіку сучасного ринку об'єктів інтелектуальної власності: між нетоварною суттю об'єктів інтелектуальної власності і товарною формою їх вираження; між суттю інтелектуальної власності, як суспільної власності, і формами її вияву, як приватної; між привласненням ідеального змісту об'єктів інтелектуальної власності і привласненням їх матеріальних носіїв.

РОЗДІЛ 3. НАПРЯМИ РОЗВИТКУ УКРАЇНСЬКОГО РИНКУ ОБ'ЄКТІВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ В УМОВАХ ПОСТІНДУСТРІАЛЬНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ

3.1. Сучасний стан та проблеми розвитку ринку об'єктів інтелектуальної власності в Україні

Проаналізуємо сучасний стан та проблеми розвитку ринку об'єктів інтелектуальної власності в Україні. Загалом, у 2021 році до Укрпатенту було подано 39,5 тис. заявок на торговельні марки, в 2022 році - 23010; 4,4 тис. – на корисні моделі, в 2022 році – 2,4 тис; в 2021 році більш як 1,8 тис. на промислові зразки, в 2022 – лише 828 [17] (табл.3.1).

Таблиця 3.1

Динаміка кількості заявок на об'єкти інтелектуальної власності

Об'єкти промислової власності/Роки	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Винаходи	3 864	3 829	3 762	3 198	3 393	2 759
Корисні моделі	9 300	9 259	8 549	5 269	4 425	2 376
Промислові зразки	2 480	3 042	2 679	2 026	1 838	828
Торговельні марки	37 817	38 652	42 194	35 539	39 472	23010
за національною процедурою	30 183	30 900	33 736	27 895	31351	16 176
за міжнародною процедурою	7 634	7 752	8 458	7 644	8 121	6 834
Географічні зазначення	4	3	6	2	7	-

Джерело: побудовано автором на підставі [17]

В контексті динаміки заявок на реєстрацію товарних знаків - більш активними були національні заявники – 27029 заявок у 2021 році та зростання на 12,4% порівняно з 2020 роком; іноземні – 4322 заявок та зростання на 6,6% [17].

Частка заявок від іноземних заявників становила 13,8% від загальної кількості заявок, які були подані за національною процедурою. Зокрема, в 2022 році, за національною процедурою було подано 16 176 заявок, за міжнародною – 6834.

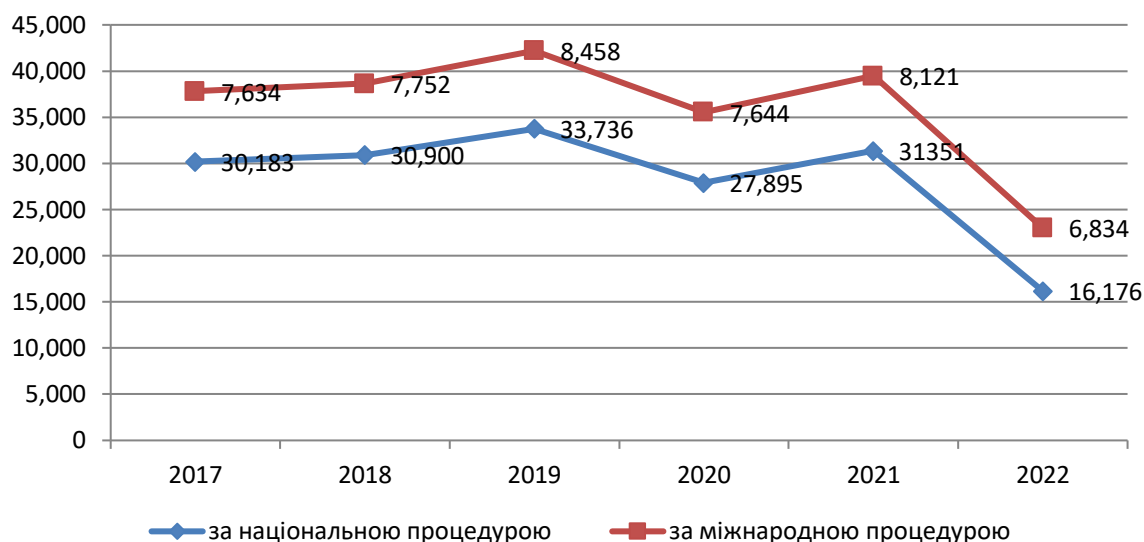

Рис.3.1. Динаміка надходження заявок на торговельні марки в Україні в розрізі заявників за 2017-2022 рр.

Джерело: побудовано автором на підставі [17]

Активність іноземних заявників за національною процедурою наведена на рис.3.2.

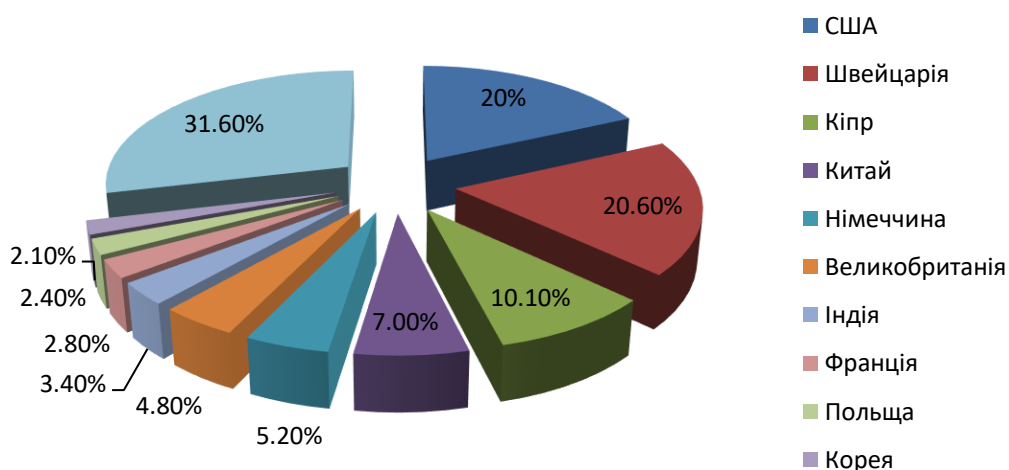

Рис.3.2.Розподіл заявок на торговельні марки, поданих іноземними заявниками, за країнами походження у 2021 р.

Джерело: побудовано автором на підставі [17]

Серед іноземних заявників на національною процедурою найбільш активними були заявники з США, Швейцарії, Кіпру, Китаю, Німеччини, Великобританії та ін.

В 2021 році було зареєстровано більш як 22,4 тис. торговельних марок, з них 85,4% – на ім'я національних заявників [17] (табл.3.2).

Таблиця 3.2

Розгляд та реєстрація торговельних марок за період з 2017 по 2021 рр.

Роки/показники	2017	2018	2019	2020	2021
Висновки проведеної експертизи	22 985	22 748	23 104	27 030	27 821
Відхилено	5 270	5 245	5 319	5 750	5 589
Рішення про реєстрацію	16 620	18 218	19 342	23 523	25 326
Рішення про відмову у реєстрації	1 865	1 795	2 027	2 071	2 636
Завершено діловодство	23 755	25 258	26 688	31 344	33 551
Кількість заявок на розгляді станом на кінець року	40 099	37 783	46 501	41 122	46 250
Разом	15 248	15 877	17 322	19 640	22 455
національні заявники	12 986	13 553	14 788	16 839	19 166
закордонні заявники	2 262	2 324	2 534	2 801	3 289
Чинні реєстрації станом на кінець року	177 353	182 120	191 628	201 053	211 732

Джерело: побудовано автором на підставі [17, с.14]

На початок 2022 року була здійснена реєстрація 311765 торгових марок, діючими є 211732 реєстрації [17].

З Міжнародного бюро ВОІВ у 2021 році надійшла 8121 міжнародна заявка [17]. Надано правову охорону 8159 міжнародним знакам (табл.3.3).

Таблиця 3.3

Надходження міжнародних заявок та надання правової охорони міжнародним знакам за Мадридською системою за період з 2017 по 2021 рр.

Роки/показники	2017	2018	2019	2020	2021
Міжнародні заявки	7 634	7 752	8 458	7 644	8 121
Міжнародні знаки, яким надана правова охорона на території України	5 563	7 498	7 212	8 413	8 159

Джерело: побудовано автором на підставі [17]

У 2021 році було подано більш як 4,4 тис. заявок на корисні моделі, з яких 97,9% – від національних заявників (табл.3.4).

Зокрема, іноземні заявники подали 92 заявки, серед них лідерами були заявники з Польщі, Кіпру, російської федерації та ін.країн.

Таблиця 3.4

Динаміка надходження заявок на корисні моделі в 2017-2021 рр.

Роки/Показники	2017	2018	2019	2020	2021
Всього заявок	9 300	9 259	8 549	5 269	4 425
Національна процедура	9 289	9 253	8 538	5 261	4 417
національні заявники, в т. ч.	9 155	9 118	8 440	5 053	4 333
юридичні особи	6 032	6 337	5 710	3 201	2 837
Закордонні заявники	134	135	98	208	84
Процедура РСТ	11	6	11	8	8
в т. ч. національні заявники	–	–	2	–	–

Джерело: побудовано автором на підставі [17]

У 2021 році було зареєстровано 4363 корисні моделі, з них 96,6% - на ім'я національних заявників [17] (табл.3.5).

Таблиця 3.5

Реєстрація корисних моделей за період з 2017 по 2021 рр.

Роки/показники	2017	2018	2019	2020	2021
Всього	9 442	8 620	8 412	6 385	4 363
національні заявники	9 365	8 471	8 288	6 229	4 214
Закордонні заявники	77	149	124	156	149
Чинних патентів на кінець року	36 658	36 992	36 841	32 120	19 632

Джерело: побудовано автором на підставі [17]

У 2021 році надійшло більше 1,8 тис. заявок на промислові зразки (табл. 3.6) [17]. Частка іноземних заявок у загальній кількості становила 8,6%.

Загалом, у 2021 році найбільш активними заявниками на промислові зразки в нашій країні були представники США, Китаю, Кіпру.

Таблиця 3.6

Надходження заявок на реєстрацію промислових зразків за період з 2017 по 2021 рр.

Роки/показники	2017	2018	2019	2020	2021
Всього заявок	2480	3 042	2 679	2 026	1 838
національні заявники, у т. ч.	2249	2 787	2 456	1 764	1 682
юридичні особи	582	597	527	464	360
Закордонні заявники	231	255	224	262	158

Джерело: побудовано автором на підставі [17]

У 2021 році було зареєстровано 1751 промисловий зразок, з них 1536 (87,7%) – на ім'я національних заявників [17] (табл.3.7).

Таблиця 3.7

Реєстрація промислових зразків за період з 2017 по 2021 рр.

Роки/показники	2017	2018	2019	2020	2021
Всього	2 390	2 297	2 599	2 047	1 751
національні заявники	2 113	2 077	2 396	1 820	1 536
закордонні заявники	277	220	203	227	215
Чинні реєстрації станом на кінець року	13761	14383	14 873	14623	13626

Джерело: побудовано автором на підставі [17]

На початок 2022 року було зареєстровано 44709 промислових зразків, на сьогодні діючими є 13626 реєстрацій [17].

Стосовно винаходів, у 2021 році надійшло 3393 заявки на винаходи (табл.3.8) [17]. Кількість заявок від національних заявників зменшилася на 5,4%, від іноземних заявників, навпаки, зросла на 14,8% порівняно з 2020 роком.

Таблиця 3.8

Динаміка надходження заявок на винаходи за період з 2017 по 2021 рр.

Роки/показники	2017	2018	2019	2020	2021
Всього заявок	3 864	3 829	3762	3 198	3 393
За національною процедурою	2 313	2 219	2208	1 615	1 577
національні заявники, у т. ч.	2 107	1 973	2010	1 374	1 297
юридичні особи	1 132	1 121	1 146	778	757
іноземні заявники	206	246	198	241	280
Процедура РСТ	1 551	1 610	1554	1 583	1 816
у т. ч. національні заявники	4	2	1	3	5

Джерело: побудовано автором на підставі [17]

Національні заявники у 2021 році подали 1302 заявки на реєстрацію винаходів, що становило 38,4% від загальної їх кількості (у 2020 році - 43,1%) [17]. Найбільша кількість заявок надійшла від заявників з м. Київ - 32,2%, Харківської - 15,3%, Дніпропетровської - 11,0% областей (Додаток Б).

Найбільша кількість заявок, які були подані національними заявниками у 2021 році, належить до напрямів: інші спеціальні машини - 94 заявки або 7,7%, матеріали, металургія - 88 або 7,2%, вимірювання, будівництво, транспорт та інші. Показники розгляду заявок на винаходи наведено у Додатку В. Станом початок 2022 року було зареєстровано 129932 винаходи. Діючими є 18478 патентів [17].

Отже, проведене дослідження дозволило зробити висновки про високу активність творців інтелектуальної власності як на світовому, так і на вітчизняному ринку, однак внаслідок військових дій у 2022 році ми бачимо значне скорочення інтелектуальної діяльності.

В результаті проведеного аналізу були визначені наступні проблеми розвитку ринку інтелектуальної власності (рис.3.3).

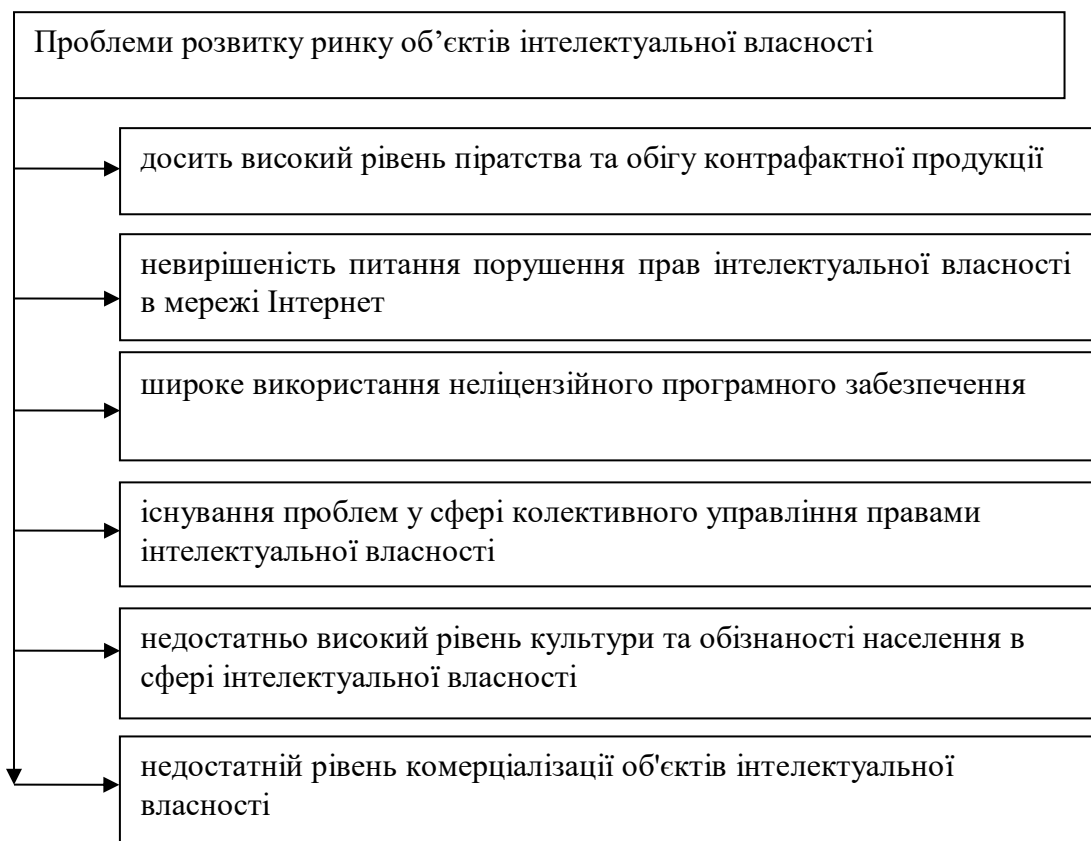

Рис.3.3. Проблеми розвитку ринку об'єктів інтелектуальної власності

Джерело: побудовано автором на підставі [28,52]

Україна наразі була та залишається у переліку держав, які не здійснюють забезпечення захисту прав інтелектуальної власності - країна перебуває у групі країн Priority Watch List (країни пріоритетного спостереження). Серед основних проблемних питань варто назвати:

- непрозоре та несправедливе адміністрування організацій колективного управління, які є відповідальними за збір та розподіл роялті власникам прав;

- широке використання неліцензійного програмного забезпечення вітчизняними установами державної форми власності;

- невиконання засобів боротьби зі значими порушеннями авторських прав в мережі Інтернет.

Незважаючи на те, що в цьому році виповнилося п'ять років, як діє Закон, що змінив умови та правила захисту авторських прав, спричинених порушеннями в мережі Інтернет, порушення все ж таки відбуваються в напрямку: піратства, плагіату, підробки інформації, порушення немайнових прав суб'єктів авторського права і суміжних прав тощо. Таким чином, до цього часу, в Україні мають місце невирішені питання в сфері інтелектуальної власності, що призводить до зниження її інвестиційної привабливості.

3.2. Стратегічні пріоритети розвитку ринку об'єктів інтелектуальної власності в контексті постіндустріальної трансформації економіки України

Насамперед, варто відзначити, що у розвинених державах економічне та соціальне зростання забезпечують саме інновації і охорона інтелектуальної власності. Тобто, створення, захист та комерціалізація об'єкту прав інтелектуальної власності наразі є каталізаторами постіндустріальних структурних перетворень.

Україна неодноразово наголошувала на інноваційному шляху розвитку, який, відповідно до проведеного дослідження, є не лише реальним, а практично єдиним в умовах переходу розвинених держав світу від економіки індустріального типу до постіндустріальної економіки [36].

Українські дослідники та винахідники мають непоганий потенціал, який потребує підтримки та всебічного розвитку, навіть в тяжких військових умовах, проте останніми роками вони не бачать перспектив для реалізації своїх ідей або ж не мають коштів для патентування, оскільки весь процес від винаходу до патентування потребує значних витрат (від 5 до 15 тис. дол). У світі більшість патентів належить до п'ятого і шостого укладів, в Україні - тільки до 3-го і 4-го [60].

Це не є випадковістю, оскільки в Україні дуже низький показник фінансування науки у ВВП (0,25% станом на 2022 рік), що більш як вдесятеро нижче, ніж в розвинених країнах. В країні було повністю знищено висококваліфіковану галузеву і заводську науку, зменшується кількість наукових працівників, не відбуваються закупівлі нового обладнання для досліджень.

Отже, до цього часу, в Україні мають місце невирішені питання в сфері інтелектуальної власності, що призводить до погіршення міжнародного іміджу нашої країни, зниження її інвестиційної привабливості. Аналізуючи показники *Ukraine's Intellectual Property Rights Subindex 2022* доцільно відзначити, що субіндекс прав інтелектуальної власності в Україні перебуває на рівні 4,393 з показниками 3,938 у сприйнятті захисту інтелектуальної власності, 5,709 у захисті патентів, 2 у захисті авторських прав та 5,925 у захисті торгових марок [76] (табл.3.9).

Загальний показник захисту прав інтелектуальної власності станом за 2021 рік відповідає 93 місцю в рейтингу та 23 сходинці в регіоні, що є дуже низьким показником, проте показник захисту патентних прав в Україні є доволі високим – 5,709 балів (проти 7,750 у 2020 році) і 57 та 11 місця у рейтингу (40 та 8 місця відповідно) [76]. Отже, можна сказати, зважаючи на

доволі значне зниження показника, необхідними є реформи в сфері патентного права, які б відповідали світовим стандартам та дали б позитивних результатів, що відбилося б у світових рейтингах.

Таблиця 3.9

Захист прав інтелектуальної власності в Україні за період з 2017-2021 рр.

	2017		2018		2019		2020		2021	
	Бал	Рейтинг	Бал	Рейтинг	Бал	Рейтинг	Бал	Рейтинг	Бал	Рейтинг
Захист прав ІВ загальний	4,419	93/15	4,436	92/15	4,578	88/15	4,563	90/15	4,393	93/23
Патентне право	7,750	34/8	7,750	40/8	7,750	43/8	7,750	40/8	5,709	57/11
Авторське право	1,800	93/21	1,800	91/20	2,00	93/21	2,000	89/21	2,000	89/21

Джерело: побудовано автором на підставі [76]

Ситуація з захистом авторських прав в Україні вкрай погана – маємо показник 2,000 балів і 89 та 21 місце у рейтингу відповідно. Зазначена ситуація обумовлена значним використанням неліцензійного програмного забезпечення на українських комп'ютерах. Для прикладу, в США даний показник складає лише 15%, для Західної Європи – 26% [52].

Таким чином, Україна показує стабільно низькі показники, що можна пояснити недоліками правового середовища, складної політичної та економічної ситуації. Відповідно, в даних умовах, швидкий розвиток інноваційної сфери, як головного чинника виходу з кризи, який так часто згадується в дослідженнях останніми роками, не є можливим, особливо, якщо зважати на військові дії на території нашої країни. Зауважимо, що єдиною сильною стороною України в рейтингу IPRI є патентний захист, однак в 2021 році, згідно з останнім звітом, даний показник також зазнав значного падіння, до того ж такі досягнення нівелюються низьким рівнем захисту прав на загальному рівні.

Доцільно відзначити, що до однієї з найбільших проблем, пов'язаних з інтелектуальною власністю, є недостатній рівень комерціалізації об'єктів

інтелектуальної власності, внаслідок чого розвиток високотехнологічних та економічно важливих для України галузей народного господарства значним чином гальмується. З метою подолання даної проблеми, потрібно проаналізувати зарубіжний досвід та виокремити головні характеристики моделей комерціалізації інтелектуальної власності розвинутих країн, які мають найбільші успіхи в даній сфері, а саме: Японії, США та Німеччини.

Японська модель побудована на основі принципу запозичення перспективних наукових та технічних рішень, їх подальшого вдосконалення і комерціалізації, модель комерціалізації США вирізняється тим, що тут проводяться широкі фундаментальні дослідження і великі проекти національного рівня, модель комерціалізації Німеччини побудована за принципом відбору та підтримки найбільш пріоритетних проектів та запозичення закордонних технологій, доведення їх до досконалого рівня і подальшого впровадження [47].

Оскільки Україна прагне стати повноцінним партнером ЄС, тому для неї найближчою є модель комерціалізації країн ЄС, зокрема Німеччини, доцільно в подальшому звернути на неї більшу увагу. Крім того, потрібно створити максимально сприятливі правові, організаційні і економічні умови стосовно набуття, здійснення і захисту прав інтелектуальної власності, тобто потрібно адаптувати національне законодавство до законодавства ЄС.

Аналіз наукової літератури та практичних наробок вчених дозволив зробити висновки, що до важливого елементу комерціалізації є закріплення розподілу прибутку між окремими дослідниками, інститутами та посередниками, які відіграють головну роль при комерціалізації, на законодавчому рівні. Якщо раніше офіси комерціалізації наукових розробок були структурними підрозділами наукових інституцій, то в сучасних умовах вони переважно існують поза ними.

Все ж таки, певні позитивні кроки в даному напрямку були зроблені. Зокрема доцільно відзначити укладання Меморандуму про взаєморозуміння стосовно створення Центрів підтримки технологій і інновацій в Україні - на

основі Державної організації «Національний офіс інтелектуальної власності», що був укладений між Мінекономрозвитку і Всесвітньою організацією інтелектуальної власності.

Відбулося створення Центру підтримки технологій та інновацій (TISC), зазначений крок було спрямовано на розвиток інтелектуальної власності і стимулювання інноваційних процесів, він має за мету надавати дослідникам віддалений доступ до науково-технічної інформації, а також супутні послуги, що надає можливість розкрити їх потенціал, забезпечити охорону прав і управління ними. Ми вважаємо, що для нормального розвитку ринку об'єктів інтелектуальної власності в Україні має значним чином розширюватися інфраструктура трансферу технологій та надаватися додаткова підтримка інноваційному підприємництву. Зазначені заходи мають сприяти урегулюванню взаємовідносин між представниками бізнесу і науки, а також будуть забезпечувати зростання обсягів комерціалізації технологій та випуску оновленої продукції.

Зарубіжний досвід таких країн, як Китай та Корея, дозволяє говорити, що інтелектуальна власність стала ключовою рушійною силою їх стрімкого економічного розвитку. Розвиток інтелектуальної власності у зазначених державах відбувався саме завдяки рішенням на рівні держави, які були спрямовані на розвиток науки, освіти, підтримки наукових досліджень, стимулювання авторів і установ науки створювати та впроваджувати в економіку нові технологічні рішення - об'єкти інтелектуальної власності.

Незважаючи на всі заклики науковців України, до цього часу, не були прийняті стратегічно важливі документи, які б дали поштовх розвитку сфери інтелектуальної власності і інновацій. Особливо варто наголосити на необхідності прийняття Національної стратегії розвитку сфери інтелектуальної власності на 2020-2025 рр. [36], яка вже пройшла численні раунди дискусій та навіть оголошено її швидке прийняття, проте зазначений документ не набув офіційного статусу. Таким чином, для нашої країни важливим є досвід ЄС стосовно формування моделі захисту та

комерціалізації прав інтелектуальної власності, в межах якої діє єдина, реєстраційна, інституційна та інформаційна системи, які надають гарантії високого рівня захисту інтелектуальної власності, а також досвід США, які мають одну з найбільш ефективних систем захисту інтелектуальної власності, що здатна здійснити захист американських виробників від контрафакції, фальсифікації, піратства, плагіату.

Насамкінець варто відзначити, що розвиток ринку об'єктів інтелектуальної власності може стати вирішальним фактором післявоєнної відбудови економіки України. Інтелектуальна власність є критично важливим активом, який дозволяє країнам створювати нові галузі та конкурувати в глобальній економіці. Інтелектуальна власність, яка включає товарні знаки, патенти, комерційну таємницю, авторські права є цінним активом, який може сприяти економічному зростанню, стимулюючи інновації та креативність, захищаючи бізнес від недобросовісної конкуренції та уможливаючи передачу технологій і знань. У цьому контексті стратегічні пріоритети розвитку ринку об'єктів інтелектуальної власності в Україні можуть відіграти значну роль у післявоєнному економічному відновленні країни [33].

Ось деякі стратегічні пріоритети, які можна розглянути для підтримки розвитку ринку інтелектуальної власності в Україні (рис.3.4).

1. Посилення захисту інтелектуальної власності: одним із ключових пріоритетів має стати зміцнення правової бази охорони інтелектуальної власності в Україні. Це може передбачати ухвалення нових законів або вдосконалення існуючих, а також посилення спроможності судової системи забезпечити дотримання прав інтелектуальної власності. Міцна законодавча база для захисту ІВ є важливою для розвитку ринку ІВ. Україна могла б зосередитися на вдосконаленні свого законодавства про інтелектуальну власність, посиленні штрафів за порушення прав інтелектуальної власності та посиленні спроможності судової системи захищати права інтелектуальної

власності. Це забезпечило б більшу визначеність і безпеку для бізнесу та інвесторів, заохочуючи їх інвестувати в країну.

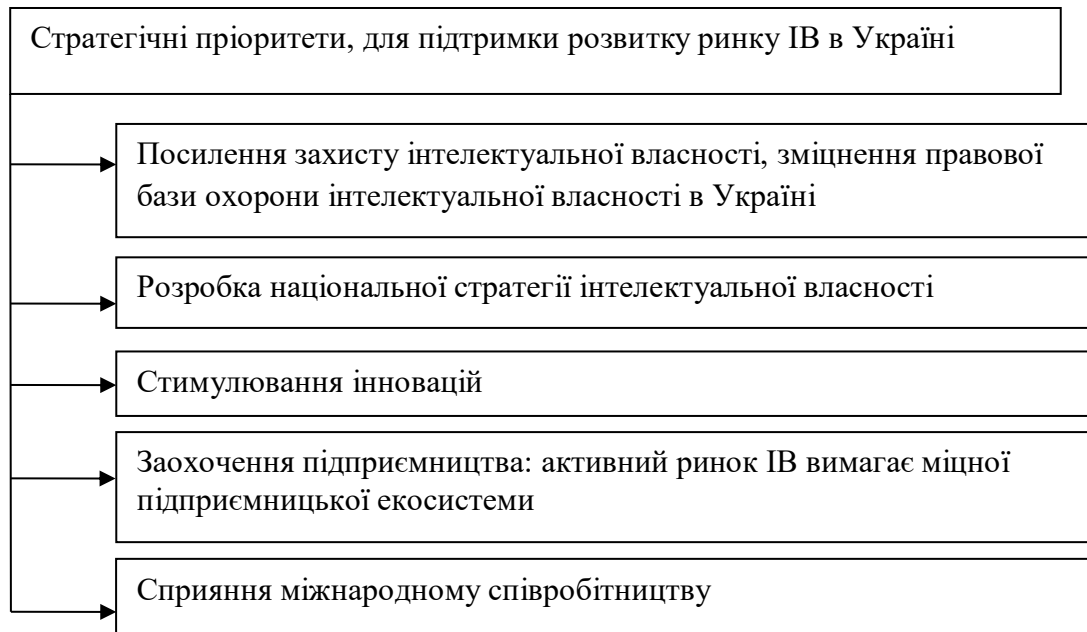

Рис.3.4. Стратегічні пріоритети підтримки розвитку ринку ІВ в Україні

Джерело: власна розробка автора

2. Розробка та ухвалення нових законодавчих актів, зокрема є необхідність в прийнятті Закону України «Про охорону прав на комерційну таємницю», концепція якого була схвалена ще в 2008 році. В Законі доцільно чітко окреслити відповідальність за розголошення комерційної таємниці: адміністративну, кримінальну, а головне – матеріальну в повному обсязі, і юридичних, і фізичних осіб, які володіють доступом до комерційної таємниці, та через них відбувся витік комерційної таємниці, чим було завдано матеріальних збитків підприємству.

Важливим є прийняття закону «Про посилення захисту прав інтелектуальної власності». Ним процесуальні кодекси повинні бути приведені у відповідність до директиви №2004/48/ЄС Європейського парламенту і Ради ЄС від 29.04.2004 про забезпечення прав інтелектуальної

власності, а також до положень Угоди про асоціацію між Україною та ЄС у
Про посилення захисту прав інтелектуальної власності

3. Розробка національної стратегії інтелектуальної власності: Україна також може отримати користь від комплексної національної стратегії інтелектуальної власності, яка окреслює пріоритети та цілі країни щодо розвитку інтелектуальної власності, включаючи залучення іноземних інвестицій та сприяння інноваціям. Комплексна національна стратегія ІВ може стати дорожньою картою для розвитку ринку ІВ в Україні. Ця стратегія може окреслити пріоритети та цілі країни щодо розвитку інтелектуальної власності, включаючи залучення іноземних інвестицій, сприяння інноваціям і підтримку малих і середніх підприємств (МСП). Стратегія може також торкнутися таких питань, як захист традиційних знань і комерціалізація результатів досліджень і розробок.

4. Стимулювання інновацій: інновації є критично важливим рушієм економічного зростання, і Україна може зосередитися на сприянні інноваціям за допомогою різноманітних заходів, таких як податкові пільги, гранти та інша фінансова підтримка науково-дослідної діяльності (НДДКР). Крім того, Україна може розглянути можливість створення інноваційних центрів або кластерів для сприяння співпраці між МСП, дослідницькими установами та іншими зацікавленими сторонами [59]. Головна місія кластерів полягає в прискоренні економічного розвитку свого економічного сектору на рівні регіону або галузі. Розвиток кластерів доцільно підтримати відповідними програмами та інституціями державного рівня, що мають включати підтримку розвитку його інфраструктури, а також інші інструменти, що дозволять краще реагувати на спільні економічні, інноваційні, технологічні та соціальні виклики. Без такої підтримки розвиток кластерів буде гальмуватись, а в ряді випадків буде неможливим.

5. Заохочення підприємництва: активний ринок ІВ вимагає міцної підприємницької екосистеми. Україна могла б вжити заходів для заохочення підприємництва шляхом надання навчання, наставництва та інших ресурсів

для стартапів та малого бізнесу. Це може включати такі заходи, як створення бізнес-інкубаторів або акселераторів і надання доступу до фінансування та інших ресурсів.

Основною ціллю бізнес-інкубатора є підтримка і просування стартапів, дані компанії здійснюють фінансову, інформаційну, консультаційну та іншу підтримку стартапів. Основна перевага співпраці з бізнес-інкубатором полягає в тому, що починаючий підприємець має можливість мінімізувати організаційні та управлінські витрати, отримуючи можливість зосередитися на реалізації інноваційної ідеї. Ще одним напрямом підтримки підприємців є акселератори - компанії, які допомагають вже діючому бізнесу усунути наявні проблеми та вивести бізнес на новий рівень розвитку та прибутковості. Отже, вони сприятимуть розвитку технологічних інновацій, що в свою чергу, слугуватиме основою підвищення конкурентоспроможності країни, розширенню експорту товарів та послуг, створенню робочих місць.

6. Сприяння міжнародному співробітництву: Україна може виграти від розширення співпраці з міжнародними організаціями та іншими країнами з питань, пов'язаних з інтелектуальною власністю. Це може передбачати обмін найкращими практиками, співпрацю над проектами досліджень і розробок, а також участь у спільних ініціативах для сприяння захисту та розвитку ІВ. Крім того, Україна може прагнути приєднатися до міжнародних угод і договорів, що стосуються ІВ, таких як Паризької конвенції про охорону промислової власності та договорів Всесвітньої організації інтелектуальної власності (ВОІВ).

Отже, наразі вкрай необхідно є активна співпраця з ВОІВ; участь в Договорах, Угодах, Конвенціях, адміністративні функції яких покладені на ВОІВ; співпраця з регіональними Міжнародними організаціями, наприклад, Євразійською патентною організацією, Європейською патентною організацією, співпраця з різноманітними громадськими організаціями, які належать до сфери ІВ, наприклад, Коаліцією захисту прав ІВ; участь в організації міжнародних конференцій, симпозіумів з питань ІВ.

Загалом ці стратегічні пріоритети можуть допомогти зміцнити український ринок інтелектуальної власності та позиціонувати країну для довгострокового економічного зростання та процвітання. Україна могла б використовувати потенціал своїх активів інтелектуальної власності для стимулювання економічного розвитку та підтримки у післявоєнній відбудові.

Висновки до розділу 3

Аналіз сучасного стану українського ринку об'єктів інтелектуальної власності засвідчив високу активність винахідників та інших творців інтелектуального продукту у галузі реєстрації майнових прав на результати інтелектуальної діяльності. Загалом, у 2021 році до Укрпатенту було подано 39,5 тис. заявок на торговельні марки; 4,4 тис. – на корисні моделі; більш як 1,8 тис. на промислові зразки.

Водночас, Україна в рейтингу WIPI показує стабільно низькі показники, що можна пояснити недоліками правового середовища, складної політичної та економічної ситуації. Загальний показник захисту прав інтелектуальної власності станом за 2021 рік відповідає 93 місцю в рейтингу та 23 сходинці в регіоні, що є дуже низьким показником. Відповідно необхідними є реформи в сфері охорони прав інтелектуальної власності, які б відповідали світовим стандартам та дали б позитивні результати.

Основними проблемами розвитку ринку об'єктів інтелектуальної власності є: досить високий рівень піратства та обігу контрафактної продукції, невирішеність питання порушення прав інтелектуальної власності в мережі Інтернет, широке використання неліцензійного програмного забезпечення, наявність зловживань в галузі колективного управління авторськими і суміжними правами, недостатній рівень обізнаності громадян з питань права інтелектуальної власності, низька ефективність наявних механізмів комерціалізації об'єктів інтелектуальної власності.

Для нашої країни важливим є досвід ЄС стосовно формування моделі захисту та комерціалізації прав інтелектуальної власності, в межах якої діє єдина, реєстраційна, інституційна та інформаційна системи, які надають гарантії високого рівня захисту інтелектуальної власності, а також досвід США, які мають одну з найбільш ефективних систем захисту інтелектуальної власності, що здатна здійснити захист американських виробників від контрафакції, фальсифікації, піратства, плагіату.

Стратегічними пріоритетами для розвитку ринку інтелектуальної власності в Україні є: посилення захисту інтелектуальної власності, розробка національної стратегії інтелектуальної власності, стимулювання інновацій; заохочення підприємництва, сприяння міжнародному співробітництву.

ВИСНОВКИ

На основі проведеного дослідження сутності та економічних функцій ринку об'єктів інтелектуальної власності, динаміки та тенденцій його розвитку в умовах постіндустріальних перетворень було розроблено наступні висновки.

1. Постіндустріальна економіка є результатом науково-технічної революції, що змістила пріоритет від виробництва товарів до виробництва послуг, а переважаючими ресурсами виробництва стали знання та інформація. Відмінними рисами постіндустріальної економіки є: високий рівень інформатизації суспільства, збільшення частки послуг в структурі економіки, ускладнені внутрішньо соціальні взаємодії, інтелектуалізація суспільної праці, наукоємкість прогресивних галузей з найбільшою віддачею.

2. Під час формування постіндустріальної економіки, відбувається перехід основних чинників виробництва (основних об'єктів власності) від матеріальних до нематеріальних, в якості яких виступають знання та інформація, особливості яких обумовлюють значну перебудову відносин власності, її структури та форм реалізації: відбувається поява власників інтелектуальних ресурсів, інтелектуалізація власності та її віртуальність; зміна характеру конкуренції між суб'єктами інтелектуальної власності, зростає демократизація власності, зменшується значення приватної власності, конфліктність інтересу власника та працівника зникає.

3. Найбільш методологічно обґрунтованим підходом до визначення сутності інтелектуальної власності є її розуміння як результату інтелектуальної діяльності, авторство яких закріплене на юридичному рівні, отже вона відображає відносини правового та економічного характеру стосовно процесу створення, використання і комерціалізації результатів інтелектуальної діяльності людини.

Всі види власності на результати творчої інтелектуальної діяльності умовно поділяються на чотири групи: авторські та суміжні права,

нетрадиційні об'єкти права інтелектуальної власності, право промислової власності, засоби індивідуалізації тощо.

4. Ринок об'єктів інтелектуальної власності формується в процесі їх комерціалізації і являє собою систему економічних взаємовідносин з приводу їх купівлі або продажу. Він умовно поділяється на дві частини: ринок продажу (відчуження) майнових прав; ринок передачі майнових прав.

Правове регулювання ринку об'єктів інтелектуальної власності передбачає наявність значної кількості законодавчих актів, до яких належать: Конституція України, Цивільний та Господарський кодекси України, Закони: «Про авторське право і суміжні права», «Про ефективне управління майновими правами правовласників у сфері авторського права і (або) суміжних прав», «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі», «Про охорону прав на промислові зразки», «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг» тощо та міжнародні договори.

5. Дослідження дозволило встановити, що національну систему організаційного забезпечення розвитку ІВ в Україні складають: державна система правової охорони ІВ, органи державної влади загальної компетенції та саморегулювні громадські організації. Міністерство економіки забезпечує розробку і реалізацію державної політики в галузі охорони прав ІВ; НОІВ – здійснює організаційну підтримку державної політики в галузі ІВ, а її функції виконує «Український національний офіс інтелектуальної власності та інновацій».

Сучасними тенденціями розвитку ринку об'єктів інтелектуальної власності є: збільшення кількості об'єктів інтелектуальної власності; зростання масштабу ринку ліцензій та кількості договорів стосовно розпорядження майновими правами інтелектуальної власності; зростання рівня залучення споживачів у виробництво об'єктів права інтелектуальної власності; зростання обсягів патентування у сфері комплексних технологій; формування нового типу посередників на ринку інтелектуальної власності; зростання рівня підтримки розвитку даного ринку державою.

6. В сучасних умовах відбувається тенденція до стійкого зростання кількості заявок на реєстрацію інтелектуальної власності, продовжується інноваційна та творча діяльність. В світі відбулося зростання кількості патентних заявок на 3,6%, активності поданих заявок на товарні знаки - на 5,5%; заявок на реєстрацію промислових зразків – на 9,2%. Така ситуація була обумовлена в основному за рахунок збільшення кількості заявок в Азії, при цьому в інших регіонах також відзначається тенденція до зростання.

7. Дослідження економічних відносин, що виникають у процесі господарського обороту майнових прав на результати інтелектуальної діяльності дозволило виявити три суперечності, що визначають специфіку сучасного ринку інтелектуальної власності: між нетоварною суттю об'єктів інтелектуальної власності і товарною формою їх вираження; між суттю інтелектуальної власності, як суспільної власності, і формами її вияву, як приватної; між привласненням ідеального змісту об'єктів інтелектуальної власності і привласненням їх матеріальних носіїв.

8. Аналіз статистичних даних продемонстрував, що у 2021 році до Укрпатенту було подано 39,5 тис. заявок на торговельні марки, в 2022 році - 23010; 4,4 тис. – на корисні моделі, в 2022 році – 2,4 тис; в 2021 році більш як 1,8 тис. на промислові зразки, в 2022 – лише 828. Стосовно надходження заявок на торговельні марки в Україні більш активними були національні заявники. Серед іноземних заявників на національною процедурою найбільш активними були заявники з США, Швейцарії, Кіпру, Китаю, Німеччини, Великобританії та ін.

Стосовно заявок на корисні моделі, 97,9% – заявки від національних заявників, лідерами серед іноземних заявників - Польща, Кіпр та ін. країни.

Частка іноземних заявок на реєстрацію промислових зразків у загальній кількості становила 8,6%, найбільш активними були заявники з США, Китаю, Кіпру.

Кількість заявок від національних заявників на винаходи зменшилася від іноземних заявників, навпаки, зросла. Найбільша кількість заявок

належить до напрямів: інші спеціальні машини, матеріали, металургія, вимірювання, будівництво, транспорт та інші. Таким чином, відбувалася висока активність творців інтелектуальної власності як на світовому, так і на українському ринку, однак внаслідок військових дій у 2022 році ми бачимо значне скорочення інтелектуальної діяльності.

9. В сучасних умовах в Україні існують проблеми в сфері господарського обороту об'єктів інтелектуальної власності, що зумовлені: складністю процедури патентування; великою тривалістю реєстрації; відсутністю кваліфікованих кадрів в сфері управління інтелектуальною власністю; правовими колізіями та недосконалістю законодавства у сфері охорони прав інтелектуальної власності.

Аналіз міжнародної статистики показав стабільно низькі показники України, що можна пояснити недоліками правового середовища, складної політичної та економічної ситуації. Загальний показник захисту прав інтелектуальної власності станом за 2021 рік відповідає 93 місцю в рейтингу та 23 сходинці в регіоні, відповідно необхідними є реформи в сфері патентного права, які б відповідали світовим стандартам та дали б позитивні результати, що відбилося б у світових рейтингах.

Дослідження довело, що для нашої країни важливим є досвід ЄС стосовно формування моделі захисту та комерціалізації прав інтелектуальної власності, в межах якої діє єдина, реєстраційна, інституційна та інформаційна системи, які надають гарантії високого рівня захисту інтелектуальної власності, а також досвід США, які мають одну з найбільш ефективних систем захисту інтелектуальної власності, що здатна здійснити захист виробників від контрафакції, фальсифікації, піратства, плагіату.

З метою прискорення інноваційної модернізації національної економіки доцільно розширювати інфраструктуру трансферу технологій та надавати додаткову підтримку інноваційному підприємництву; якомога швидше ухвалити Національну стратегію розвитку сфери інтелектуальної власності на наступний період, що буде враховувати пріоритети повоєнної

відбудови економіки країни. Зазначені заходи обумовлять зростання ефективності комерціалізації результатів інтелектуальної діяльності та прискорять розвиток ринку об'єктів інтелектуальної власності в умовах постіндустріальної трансформації економіки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Ареф'єва О.В., Пілецька С.Т., Заболотна Д.В. Стратегічні ресурси забезпечення економічного потенціалу в контексті інтеграційно-диверсифікаційного розвитку підприємства. Бізнес Інформ. 2020. № 11. С. 398-404.
2. Базилевич В.Д. Інтелектуальна власність: Підручник. К.: Знання, 2017. 431 с.
3. Базилевич В.Д. Тенденції розвитку та суперечності сучасного ринку інтелектуальної власності. Інтелектуальна економіка: глобальні тенденції та національні перспективи : матеріали II Міжнар. наук.-практ. інтернет-конф., 26 трав. 2016 р. Житомир : ЖНАЕУ, 2016. С. 9–15.
4. Базилевич В.Д. Економічна теорія: Політекономія: Підручник. 6-те вид., перероб. і доп. К.:Знання-Прес, 2007. 719 с.
5. Бубенко П.Т. Інтелектуальна власність: навчальний посібник. Х.: ХНАМГ, 2021. 215 с.
6. Васильців Т.Г. Інтелектуальна власність : навчальний посібник. Львів : Видавництво Львівської комерційної академії, 2019. 172 с.
7. Верба І.І. Основи інтелектуальної власності: навчальний посібник. К.: НТУУ «КПІ», 2020. 262 с.
8. Вірченко В.В. Інтелектуальна власність: теоретичні витoki та економічні імперативи розвитку : монографія. Київ : Видавництво Ліра-К, 2018. 488 с.
9. Гордійчук А.С. Економіка інтелектуальної власності. Навчальний посібник. Рівне: НУВГП, 2014. 330 с.
10. Гордейчук В.В. Проблематика визначення позитивних умов охороноздатності торговельних марок. Теорія і практика інтелектуальної власності. 2018. № 2. С. 41-48.
11. Гусаковська Т.О., Рибалко-Рак Л.А., Кужель Н.Л. Ринок інтелектуальної власності в Україні: проблеми та перспективи. Бізнес Інформ. 2020. №4. С. 71–79.

12. Дроб'язко В.С. Право інтелектуальної власності: Навч. посібник. К.: Юрінком Інтер, 2017. 512 с.
13. Дергалюк Б.В. Індустріальні та постіндустріальні ознаки структурних трансформацій національних економічних систем. Інфраструктура ринку. 2019. Вип. 33. С. 77-81.
14. Державна служба статистики України. URL: [http:// www.ukrstat.gov.ua](http://www.ukrstat.gov.ua)(дата звернення 29.12.2022).
15. Деякі питання Національного органу інтелектуальної власності Розпорядження Кабінету Міністрів України від 28.10.2022 № 943-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/943-2022-%D1%80#Text>
16. Економіка інтелектуальної власності : науково-методичні матеріали. за ред. Л. С. Шевченко. Х. : Право, 2015. 120 с.
17. Звіт Укрпатент 2021. URL: <https://ukrpatent.org/atachs/zvit-ukr-2021.pdf> (дата звернення 01.01.2023).
18. 3 19 липня за реєстрацію торгової марки доведеться заплатити в 4 рази дорожче. URL: https://biz.ligazakon.net/news/187551_z-19-lipnya-zarestratsyu-torgovo-marki-dovedetsya-zaplatiti-v-4-razi-dorozhche(дата звернення 02.01.2023).
19. Інтелектуальна власність та патентознавство: підручник: за ред. проф. П. М. Цибульова та доц. А. С. Ромашко. Київ : КПІ ім. Ігоря Сікорського, Вид-во «Політехніка», 2021. 374 с.
20. Інформація для заявників щодо сплати зборів за подання заявок на винаходи та корисні моделі (код 10100) . URL: <https://ukrpatent.org/uk/articles/fee-info-add-496>(дата звернення 02.01.2023).
21. Конвенція про заснування Всесвітньої організації інтелектуальної власності від 14.07.1967. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_169 (дата звернення 29.12.2022).
22. Кірін Р.С. Інтелектуальна власність: підручник. Д.: Національний гірничий університет, 2021. 320 с.

23. Кочина О.С. Порухення авторських прав у мережі Інтернет: правові проблеми та шляхи їх подолання. Нове українське право. 2022. Вип. 4. С.38-43.
24. Кубах А.І. Право інтелектуальної власності: Навч. Посібник. Харків: ХНАМГ, 2014. 149 с.
25. Крат В. Торговельна марка як об'єкт права інтелектуальної власності. Мала енциклопедія нотаріуса. 2017. № 5 (95). С. 142-154.
26. Китай лідирує з великим відривом: названа кількість патентних заявok в 2021 році. URL: <https://zn.ua/TECHNOLOGIES/kitaj-lidiruet-s-bolshim-otryvom-nazvano-kolichestvo-patentnykh-zajavok-v-2021-hodu.html> (дата звернення 01.01.2023)
27. Куцик В.І. Моделі комерціалізації об'єктів інтелектуальної власності: закордонний та вітчизняний аспекти. Вісник Львівської комерційної академії. Серія економічна. 2016. Вип. 50. С. 144-147.
28. Литвинчук І.Л. Інтелектуальна власність: навчально-наочний посібник. Житомир: В. Б. Котвицький, 2014. 163 с.
29. Лебедева Л.В. Постіндустріальна економіка та постіндустріальне суспільство: критерії та моделі розмежування. Економічна теорія. 2010. С.29-36.
30. Махнуша С.М. Інтелектуальна власність: конспект лекцій. Суми: СумДУ, 2012. 116 с.
31. Маслак М.В. Види та особливості використання інтелектуальної власності в промисловому виробництві. Економіка і організація управління. № 2 (46). 2022. С.45-55.
32. Марченко О.С. Національна інноваційна система як інтегратор знань. Х. : ВД «ІНЖЕК», 2020. 212 с.
33. Мاستило А.Я., Голубка С.М. Аналіз ринку інтелектуальної власності в Україні. Актуальні проблеми економіки. 2019. № 8 (218). С. 43–52.
34. Мікульонок І.О. Інтелектуальна власність: навч. посіб. 5-те вид., переробл. і допов. К.: НТУУ «КПІ», 2017. 238 с.

- 35.Моїсеєнко Т. Є., Корогодова О. О., Черненко Н. О., Глущенко Я. І. Теоретичні аспекти та економічна сутність поняття права інтелектуальної власності. Економічний вісник НТУУ «КПІ»: збірник наукових праць. № 19. 2021. С. 14-19.
- 36.Національна стратегія розвитку сфери інтелектуальної власності в Україні на період 2020-2025. Проект URL: https://drive.google.com/file/d/1oqjabxZiTempwJjaZsO1NoLt7fvP_qxj/view (дата звернення 01.01.2023).
- 37.Набатова О.О.Постіндустріальна трансформація відносин власності. Вісник Національного університету "Юридична академія України імені Ярослава Мудрого" . Сер. : Економічна теорія та право. 2014. № 4. С. 46-58.
- 38.Никончук В.М.Теоретичні основи дослідження інституціоналізації. Агросвіт. 2020. № 12. С. 53-59.
- 39.Пакулін А.А., Євсєєв А.С. Інноваційна та креативна економіка як умова модернізації національного господарства України. Економіка і суспільство. Випуск 16, 2018, С. 192-200.
- 40.Про оцінку майна, майнових прав та професійну оціночну діяльність в Україні: Закон України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2658-14#Text> (дата звернення 30.01.20023)
- 41.Про охорону прав на винаходи і корисні моделі: Закон України від 15.12.1993 р. № 3687-ХІІ (із змін. та доп.).URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3687-12#Text>(дата звернення 29.12.2022)
- 42.Про охорону прав на знаки для товарів і послуг: Закон України від 15.12.1993 р. № 3689-ХІІ (із змін. та доп.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3689-12#Text> (дата звернення 29.12.2022)
- 43.Про авторське право і суміжні права: Закон України від 23.12.1993 р. №3792-ХІІ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3792-12#Text>(дата звернення 29.12.2022)

44. Про правову охорону географічних зазначень: Закон України від 16.06.1999 р. № 752-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/752-14#Text>(дата звернення 29.12.2022)
45. Про охорону прав на сорти рослин: Закон України від 21.04.1993 р. № 3116-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3116-12#Text>(дата звернення 29.12.2022)
46. Про внесення змін до постанов Кабінету Міністрів України від 27 грудня 2001 р. N 1756 і від 23 грудня 2004 р. N 1716: Постанова КМУ від 12 червня 2019 р. N 496. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/496-2019-%D0%BF#Text> (дата звернення 29.12.2022)
47. Про затвердження Національного стандарту N 4 "Оцінка майнових прав інтелектуальної власності". URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1185-2007-%D0%BF#Text> (дата звернення 30.01.2023)
48. Пирог О.В. Економічний розвиток національних економік за різних типів суспільств. Інвестиції: практика та досвід. 2014. № 16. С. 6–11.
49. Рилач Н.М. Значення теорії технологічних укладів в становленні постіндустріальної економіки. Міжнародні відносини. Серія «Економічні науки». URL: http://journals.iir.kiev.ua/index.php/ес_n/article/view/2889/2589(дата звернення 29.12.2022).
50. Реєстрація торгової марки в Україні в 2022 році: терміни і нюанси. URL: <https://pravdop.com/ua/publications/novosti-kompaniy/registraciya-torgovoy-marki-v-ukraine-v-2020-godu-sroki-i-nyua> (дата звернення 02.01.2022).
51. Саленко А.С. Інформація та знання як рушійна сила постіндустріального розвитку. Ефективна економіка. 2021. № 7. URL: http://www.economy.nauka.com.ua/pdf/7_2021/86.pdf (дата звернення 29.12.2022).
52. Семків В. О. Інтелектуальна власність : підручник. Львів: Галицький друкар, 2021. 280 с.

53. Степаненко С.В., Яковенко Л.І. Трансформація відносин власності в умовах формування постіндустріальної економіки. Полтава: Скайтек, 2019. 187 с.
54. Стеценко Б.С. Фундаментальні основи становлення постіндустріальної економіки: теоретичні засади. Причорноморські економічні студії 2017. Вип. 16. - С. 151-154.
55. Стеценко Б.С. Становлення постіндустріальної економіки в Україні: міфи та реальність. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія : Економіка і менеджмент. 2017. Вип. 27(2). С. 115-118.
56. Стадник О.І. Роль інтелектуальної власності в глобальних та інноваційних процесах. Стратегія розвитку України. №2. 2015. С.167-171.
57. Свіщова Н. С. Визначення сутності інтелектуальної власності. Теоретичні та практичні дослідження молодих вчених: зб. тез доп. 16-ї Міжнар. наук.-практ. конф. магістрантів та аспірантів, 14-16 грудня 2022 р. Нац. техн. ун-т "Харків. політехн. ін-т" та ін. Харків : НТУ "ХПІ", 2022. С.194-195.
58. Тульчинська С.О. Наукові підходи до визначення вектора розвитку постіндустріального суспільства. Економічний вісник НТУУ «КПІ». 2014. Вип. 11. С. 501–507.
59. Уманців Г., Мартинів І. Глобальний вимір розвитку інтелектуальної власності. Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право. 2019. № 2. С. 86-99.
60. Україна в глобальних інноваційних рейтингах: міжнародний індекс захисту прав власності. URL: <http://iii.ua/uk/ukrayina-v-globalnih-innovaciynih-reytingah-mizhnarodniy-indeks-zahistu-prav-vlasnosti> (дата звернення 01.01.2023).
61. Угода Про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності від 15.04.1994. URL:: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/981_018(дата звернення 29.12.2022)
62. Федулова Л. І. Економіка знань : підручник . К. : Експрес, 2019. 600 с.
63. Ходаківський Є.І. Інтелектуальна власність : економіко-правові аспекти: підручник. К. : Центр учбової літератури, 2014. 276 с.

- 64.Цибульов П.М. Основи інтелектуальної власності: навч. посібн. К.: Інститут інтелектуальної власності, 2015. 108 с.
- 65.Цивільний кодекс України: затверджений Законом України від 16.03.2003 р. № 435 – IV (із змін. та доп.) .URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>(дата звернення 29.12.2022).
- 66.Цибульов П.М. Управління інтелектуальною власністю. К.: ЦУЛ, 2017. 312 с.
- 67.Чирак І. М. Нова економіка: навч. посіб. Тернопіль: ТНЕУ, 2016. 236 с.
- 68.Чухно А.А. Інституціонально-інформаційна економіка : підручник. К. : Знання, 2014. 687 с.
- 69.Шевченко Л.С. Економіка інтелектуальної власності : науково-методичні матеріали. Харків : Право, 2015. 120 с.
- 70.Юхименко П.І. Історія економіки та економічної думки. Х: Знання, 2020. 646 с.
- 71.Ястремська О. М. Інтелектуальна власність: навч. посіб. Х. : ХНЕУ, 2019. 124 с.
- 72.Anderson Jane E. Indigenous Knowledge and Intellectual Property Rights. International Encyclopedia of the Social & Behavioral Sciences (Second Edition). 2015, pp. 769–778.
- 73.Bell D. Notes on the Post-Industrial Society. The Public Interest, 1967, № 7, P. 102.
- 74.Bell D. The Cultural Contradictions of Capitalism. New York: Basic Books, 1978. P. 148.
- 75.Gmeiner R., Gmeiner M. Encouraging domestic innovation by protecting foreign intellectual property. International Review of Law and Economics. Volume 67, September 2021.
- 76.International Property Rights Index 2022. URL: <https://www.internationalpropertyrightsindex.org/country/ukraine>(дата звернення 01.01.2023)
- 77.Masuda Y. Information Society as Postindustrial Society. Wash., 1983. 234 p.

78. Toffler A. *The Third Wave*. New York: Bantam, 1980. 537 p.
79. World Intellectual Property Indicators 2021. URL: https://www.wipo.int/edocs/pubdocs/en/wipo_pub_941_2021.pdf (дата звернення 01.01.2023).
80. World Intellectual Property Indicators 2020. URL: https://www.wipo.int/edocs/pubdocs/en/wipo_pub_941_2020.pdf (дата звернення 01.01.2023).
81. World Intellectual Property Indicators 2019. URL: <https://www.wipo.int/publications/en/details.jsp?id=4464> (дата звернення 01.01.2023).
82. World Intellectual Property Indicators 2022. URL: <https://www.wipo.int/edocs/pubdocs/en/wipo-pub-941-2022-en-world-intellectual-property-indicators-2022.pdf> (дата звернення 01.01.2023).
83. WIPO. URL: <https://www.wipo.int> (дата звернення 01.01.2023).

ДОДАТКИ

Додаток А

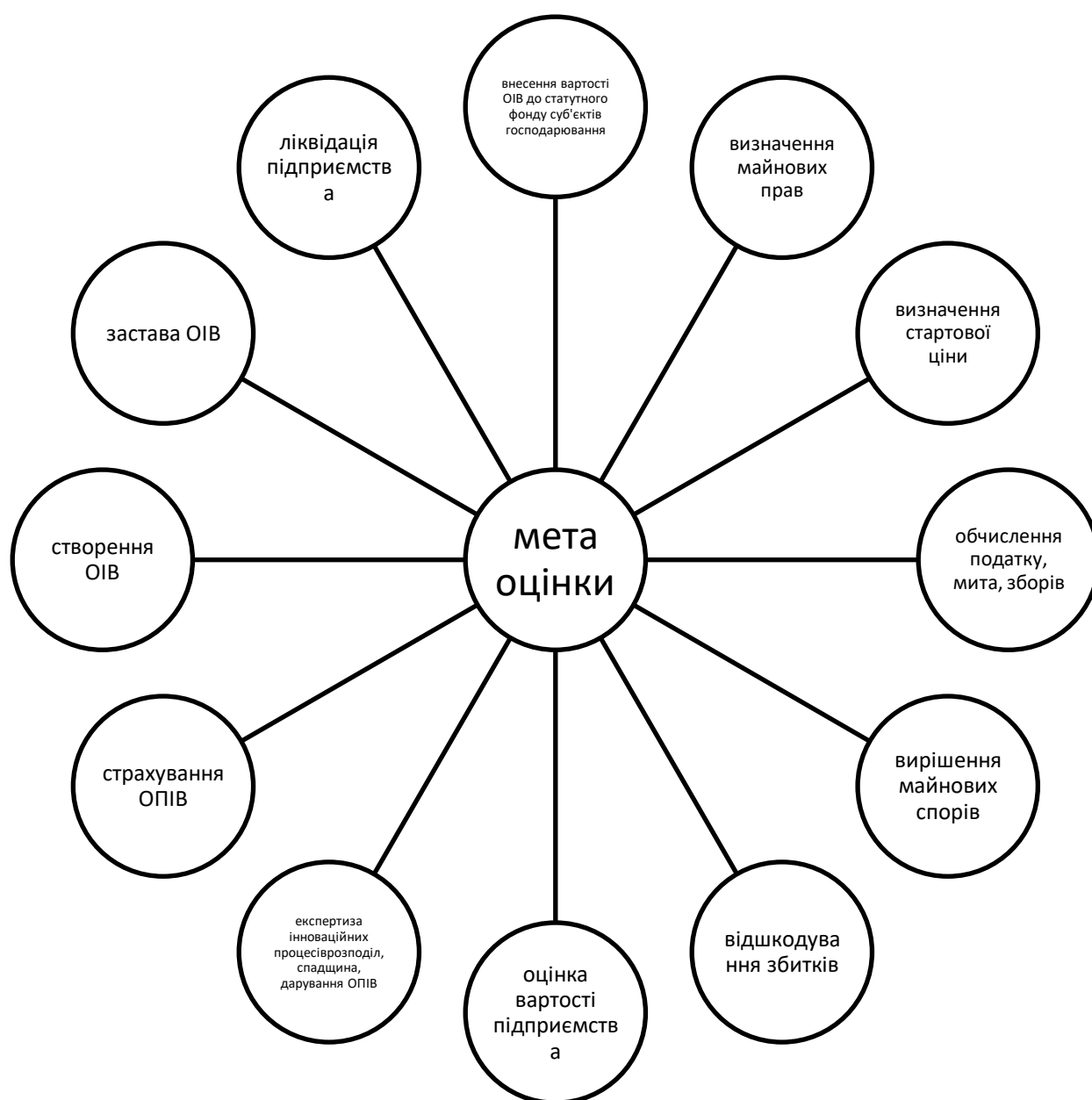

Рис.1. Мета оцінки об'єктів інтелектуальної власності

Джерело: [52]

Рис.2. Розподіл заявок на винаходи за регіонами України

Джерело: [20]

Додаток В**Динаміка показників розгляду та реєстрації заявок на винаходи за
2017-2021 рр.**

Роки/показники	2017	2018	2019	2020	2021
<i>Формальна експертиза</i>					
Припинено діловодство	399	393	331	358	374
Повідомлень про завершення експертизи	3832	3 965	3 653	3200	3 195
Рішення про відмову	18	7	18	12	9
Кількість заявок на розгляді на кінець року	1262	1 009	1 127	938	1 003
<i>Кваліфікаційна експертиза</i>					
Кількість клопотань про проведення кваліфікаційної експертизи	3889	3 665	3 595	2 862	2 856
Рішення про реєстрацію	2744	2 510	2 320	2 359	2 329
Рішення про відмову у реєстрації	45	38	65	48	38
Припинено діловодство	901	820	853	858	741
Завершено діловодство	3690	3 368	3 238	3 265	3 108
Кількість заявок на розгляді на кінець року	4185	4 679	4 940	4 524	4 079
Всього	2 590	2 469	2 255	2 179	2 298
національні заявники	1 224	1 203	1 248	1 086	990
іноземні заявники	1 366	1 266	1 007	1 093	1 308
Чинних патентів на кінець року	23 705	22977	22440	21190	18 478

Джерело: побудовано автором на підставі [17]

Рис.3. Міжнародні договори у сфері інтелектуальної власності

Джерело: [8]